

Economisch-Statistische Berichten

Veertig jaar Jaarbeurs

★

Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk

Het tempo van de economische groei
in de Verenigde Staten en Canada

★

Prof. Dr. J. Kymmell

Het dollarprobleem; duurzame realiteit
of tijdelijk fenomeen?

★

Dr. W. J. van de Woestijne

Concurrentie, die tot prijsverhoging leidt

★

C. Vermey

De tankvrachtenmarkt in 1955

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

41e JAARGANG

No. 2021

WOENSDAG 14 MAART 1956

Spuistraat 172

Amsterdam

KAS-ASSOCIATIE N.V.

Bewindvoering
en Executele

BETALEN · BEWAREN · BEHEREN

COLLECTIEVE
PENSIOEN-VERZEKERING

Carbon is de scheikundige benaming voor koolstof

Carboplan

de enig juiste benaming voor

goed, niet krullend carbonpapier
KORES voor uw KORES-pondentie

beschikbare krachten

Drs. in de economie

met ruime administratieve en statistische ervaring en bekend met researchwerkzaamheden, 35 jaar, zoekt voor de beschikbare avonduren medewerking aan alg. economisch en bedrijfseconomisch research- en studie-objecten.

Brieven no. E.-S.B. 11-1, Postbus 42, Schiedam.

R. Mees & Zoonen

Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Alblasserdam

Financiering en
algehele Deviezen-
en Verzekerings-
technische verzorging
van invoer, uitvoer
en transitio.

Abonneert U op E.-S.B.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoëchweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, 6, Place Royale, Brussel, postcheque-rekening 260.34.
Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoëchweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaf van redenen te weigeren.

Veertig jaar Jaarbeurs

Veertig jaar geleden werd ons land, als gevolg van oorlog en oorlogsomstandigheden, meer en meer van zijn buitenlandse leveranciers afgesneden. De Nederlandse industrie zag een taak in de vervaardiging van voorheen geïmporteerde goederen; de Nederlandse handel zocht naar produkten, die de buitenlandse konden vervangen, maar was vooralsnog niet ten volle bekend met de mogelijkheden, die de eigen industrie in dezen bood. Er bestond behoefte aan een centrum, waar binnenlandse industrie en handel elkaar konden ontmoeten. Hierin werd voorzien door de oprichting, op 29 mei 1916, van de „Vereeniging tot het houden van jaarbeurzen in Nederland”, die in 1917, met het organiseren van de eerste Jaarbeurs, haar dienende taak aanving.

De eerste jaren van haar bestaan droeg de Jaarbeurs, gezien het beoogde binnenlandse contact, een uitsluitend nationaal karakter. Enige jaren na de eerste wereldoorlog liet Nederlands herwonnen positie in het internationaal handelsverkeer niet langer toe de beurs voor buitenlandse inzendingen gesloten te houden. In 1921 werd zij ook voor buitenlandse deelneming opengesteld. Omstreeks dezelfde tijd werd tegemoet gekomen aan de wensen van hen, die bij een voorjaars- of een najaarsbeurs belang hadden, dan wel bij beide. Zo verkreeg de Jaarbeurs in het begin der jaren twintig in beginsel het karakter, dat zij tot op de huidige dag heeft behouden, nl. dat van een internationale beurs, die tweemaal per jaar, in het voor- en in het najaar, wordt georganiseerd.

Met behoud van dit karakter breidden zich de activiteiten van het instituut geleidelijk uit. Deze uitbreiding vond voor een deel haar oorzaak in de voortdurend wassende stroom van deelnemers. Bedroeg hun aantal in 1917 690, in 1939 werden er voor de voor- en najaarsbeurs tezamen 3.235 deelnemers, dit jaar, voor de zojuist begonnen voorjaarsbeurs alleen, 3.254 deelnemers geboekt. Meer deelnemers vergden meer ruimte: in 1917 besloeg de bezette expositieruimte een oppervlakte van 7.050 m² en in 1939 34.579 m²; de voorjaarsbeurs-1956 heeft een oppervlakte van 63.000 m²!

Deze min of meer kwantitatieve activiteiten, voortvloeiend immers uit het groeiend aantal deelnemingen,

woulden niet nodig zijn geweest, indien de Jaarbeurs geen kwalitatieve activiteiten had ontplooid, die beoogden de belangen der deelnemers naar beste kunnen te dienen. Zo uitte zich het streven naar, voor het vlot en gemakkelijk zakendoen nodige, marktdoorzichtigheid in pogingen de individuele deelnemers in overzichtelijke groepen samen te brengen. Vooral na de tweede wereldoorlog, toen het gebouwencomplex ontruimd ter beschikking stond en claims op bepaalde expositieplaatsen waren vervallen, kon dit streven worden gerealiseerd. Reeds kort na de depressie der dertiger jaren werd, teneinde de exportmogelijkheden der Nederlandse deelnemers te vergroten, propaganda in den vreemde gevoerd ter stimulering van buitenlands bezoek. Later, na de bevrijding van ons land, toen opvoering van de export meer dan ooit noodzakelijk was, steeg het belang van de propaganda in het buitenland ver uit boven het belang van Jaarbeurs-deelnemers alleen.

Lag, zoals gezegd, aan het ontstaan der Jaarbeurs een behoefte ten grondslag, het moet hun, die met haar leiding waren belast, voor ogen hebben gestaan, dat voor haar voortbestaan aanpassing aan zich wijzigende en nieuwe behoeften voorwaarde was. De bestuurders blijken te hebben ingezien, dat de Jaarbeurs een dienend instituut is, geen doel op zichzelf. De aanwezigheid van dit realiteitsbesef in het verleden blijkt uit de Jaarbeurs-historie; dat ook de huidige bestuurders door dit besef worden geleid, wordt treffend tot uitdrukking gebracht in de woorden, die de voorzitter van de Raad van Beheer, Mr. W. H. Fockema Andreae, schreef in het gedenkboek, dat de Jaarbeurs bij haar veertigjarig bestaan deed verschijnen:-

„Blijken andere vormen van contact tussen kopers en verkopers betere resultaten op te leveren, dan is de betekenis van de Jaarbeurs-functie een open vraag geworden. De enkele verwijzing naar eeuwenoude Europese marktgewoonten gaat zeker niet op om in de huidige tijd een Jaarbeurs te rechtvaardigen. De dienstbaarheid van het instituut vraagt een open blik op de tekenen van de tijd”.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Veertig jaar Jaarbeurs	211	De tankvrachtenmarkt in 1955, door C. Vermey	221
Het tempo van de economische groei in de Verenigde Staten en Canada, door Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk	213	De Nederlandse industrie in het vierde kwartaal van 1955, door Drs. J. C. Bottema en Drs. A. G. ter Hennepe	223
Het dollarprobleem; duurzame realiteit of tijdelijk fenomeen?, door Prof. Dr. J. Kymmell	215	Mededelingen voor economen	225
Concurrentie, die tot prijsverhoging leidt, door Dr. W. J. van de Woestijne	219	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet ...	225
<p>COMMISSIE VAN REDACTIE: C. van den Berg; Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.</p> <p>COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.</p>			

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Prof. Dr. H. M. H. A. VAN DER VALK, Het tempo van de economische groei in de Verenigde Staten en Canada.

Als uitgangspunt voor een vergelijking tussen het groeitempo der economie van de Verenigde Staten en die van Canada heeft schr. 1870 gekozen. In verband met de ongelijke toeneming der bevolking in beide landen vóór en na de eeuwwisseling is ook het tempo van de stijging van het nationaal produkt anders geweest. Volgens Prof. Young was het voor Canada van 1900 af groter dan voor de Verenigde Staten, zulks in tegenstelling tot de periode 1870-1900. In de oorlogs- en naoorlogse periode is het groeitempo in Canada in elk geval iets groter geweest dan in de Verenigde Staten. Dit is niet alleen een gevolg van het feit, dat de Canadese economie tot 1953/54, in tegenstelling tot die der Verenigde Staten, zonder onderbreking door een recessie expandeerde, terwijl de recessie van 1953/54 in Canada geringer was, maar vooral van de grotere bevolkingstoename. Schr. betoogt, dat het tempo van de toekomstige groei der Canadese economie in hoge mate afhangt van de netto-immigratie. In het algemeen kan volgens schr. worden gesteld, dat het groeitempo in Canada waarschijnlijk iets groter zal zijn dan in de Verenigde Staten, zolang de netto-immigratie zich blijft bewegen op een niveau, liggend tussen 100.000 en 200.000 personen per jaar.

Prof. Dr. J. KYMMELL, Het dollarprobleem; duurzame realiteit of tijdelijk fenomeen?

Velen, die menen dat het dollartekort voor de afzienbare toekomst permanent is, baseren hun standpunt op de redenering, dat dit tekort een gevolg is van het feit, dat de produktiviteit in de Verenigde Staten sneller is gestegen en zal stijgen dan die in de rest van de wereld. Schr. gaat, alvorens de verschillende theoretische mogelijkheden te behandelen, de werkelijke verhouding van de produktiviteitsontwikkeling in de Verenigde Staten en Europa na. De conclusie dat ook in normale vredestand de produktiviteit in de Verenigde Staten in het algemeen de afgelopen 35 jaar sterker is gestegen dan in West-Europa, lijkt hem moeilijk vol te houden. Op historische gronden is de produktiviteitstheorie dan ook bepaald twijfelachtig. Na zijn beschouwingen over de betalingsbalansgevolgen der produktiviteitsstijging stelt schr.; dat conclusies op theoretische gronden t.a.v. de verhouding Verenigde Staten-Europa hem onverantwoord lijken. De toekomstige dollarbalans van de wereld zal nooit door de verhouding van de produktiviteitsontwikkeling in Amerika en de rest van de wereld kunnen worden verklaard, want de produktiviteitsontwikkeling is slechts één der hiervoor bepalende factoren.

Dr. W. J. VAN DE WOESTIJNE, Concurrentie, die tot prijsverhoging leidt.

In onze huidige marktstructuur komen gevallen voor, waarin concurrentie van aanbieders in plaats van tot prijsdaling tot prijsverhoging leidt. Kenmerkend voor deze gevallen is, dat een leverancier door de relatieve macht van zijn afnemers, resp. als gevolg van de concurrentie, wordt gedwongen tot het geven van extra service of een extra bonus. Daar het hier aanvankelijk een incidenteel geval betreft, schijnt het alsof dit handelen niet tot prijsverhoging leidt. Incidentele concessies echter hebben de neiging steeds minder incidenteel te worden en zodra een groot deel van de afzet onder deze „extra voordelige” condities valt, is een algemene ver-

hoging van het kosten- en prijsniveau niet meer te ontgaan. Een verbod tot het doen van de eerste, incidentele, stap richt zich tegen de in deze gevallen zwak staande leverancier, terwijl de machtspositie van de afnemer ongemoeid wordt gelaten. Schr. hoopt, dat een weg wordt gevonden om het wetsontwerp economische mededinging alsnog zo te amenderen, dat ook de machtsposities van afnemers, die in eerste instantie tot prijsconcessies, maar op de duur tot prijsverhogingen leiden, kunnen worden tegengegaan.

C. VERMEY, De tankvrachtenmarkt in 1955.

De tankvrachtenmarkt heeft zich het afgelopen jaar gekenmerkt door een zeer wisselvallig verloop. In de vrachtcurve wisselden diepte- en hoogtepunten elkaar af; november en de eerste helft van december waren zeer gunstige maanden. Ondanks de zeer aanzienlijke uitbreiding, welke de wereldtankvloot sedert het einde van de oorlog heeft ondergaan, lijkt het niet waarschijnlijk, dat hierdoor voorshands een blijvend surplus aan ruimte zal ontstaan. Los van de noodzaak oudere, minder economische schepen geleidelijk te vervangen, dient nl. te worden gewezen op de gestage uitbreiding van de wereldproduktie en het wereldverbruik van petroleumprodukten. De tendentie om tankschepen met aanzienlijk groter draagvermogen dan het standaardtype van ca. 18.000 ton te bouwen wint nog steeds veld.

— SOMMAIRE —

Prof. Dr. H. M. H. A. VAN DER VALK, Le rythme du développement économique aux Etats-Unis et au Canada.

Dans les années de guerre et d'après-guerre le rythme de développement a été au Canada tant soit peu plus accéléré qu'aux Etats-Unis. Aussi longtemps que l'excédent net d'immigration au Canada continue à se mouvoir sur un niveau entre 100.000 et 200.000 personnes par an, cela sera probablement aussi le cas dans les années à venir.

Prof. Dr. J. KYMMELL, Le problème du dollar; réalité durable ou phénomène temporaire?

Beaucoup de ceux qui pensent que le déficit en dollars sera permanent pour le plus proche avenir, basent leur point de vue sur le raisonnement que ce déficit est la conséquence du fait que la productivité s'est accrue aux Etats-Unis plus rapidement que dans le reste du monde. L'auteur soumet cette thèse au sujet de la productivité à un examen critique.

Dr. W. J. VAN DE WOESTIJNE, De la concurrence conduisant à une hausse du prix.

A la suite de la concurrence et de la situation dominante des acheteurs les concessions incidentelles aux acheteurs ont la tendance de devenir de moins en moins incidentelles. Une augmentation générale du niveau des frais et des prix est alors inévitable.

C. VERMEY, Le marché des frets pour les bateaux-citernes en 1955.

Le marché des frets pour les bateaux-citernes a été caractérisé pendant l'année écoulée par un développement très variable. Malgré l'extension très considérable de la flotte mondiale des bateaux-citernes depuis la guerre, un surplus durable de cale citerne ne semble pas probable.

Het tempo van de economische groei in de Verenigde Staten en Canada

Het tempo van de groei van de economie van Canada is na de oorlog iets groter geweest dan dat van de Verenigde Staten. Voor een deel is dit toe te schrijven aan het feit, dat de Amerikaanse recessie van 1948/'49 niet tot een omslag in de opgaande conjunctuur van Canada heeft geleid. Daarentegen is de recessie van 1953/'54 in de Verenigde Staten enkele maanden later gevolgd door een economische inzinking in Canada. Dit feit doet de vraag rijzen, of de Canadese economie de terugslag van de Verenigde Staten heeft ondergaan, of dat hier een zelfstandige oorzaak valt op te merken. Een nauw hiermede samenhangende vraag is, of het te verwachten is, dat het economisch groeitempo van beide landen in het eerstvolgende decennium sterk van elkaar zal verschillen, of dat beide tempo's ongeveer hetzelfde zullen zijn.

Ontwikkeling tot tweede wereldoorlog.

Een goed begin voor een vergelijking tussen beide landen is het jaar 1870. Het einde van de Burgeroorlog in de Verenigde Staten in 1867 en de Confederatie van de Canadese Provinciën in hetzelfde jaar zijn historische momenten, welke, op de lange duur genomen, de economieën van deze landen sterk hebben beïnvloed.

Na de bijna negentig jaren, welke sedertdien zijn verlopen, is de relatieve positie van beide landen, volgens een voorlopig onderzoek van Prof. Young, slechts weinig veranderd ¹⁾. De bevolking van beide landen is in deze periode verviervoudigd; nog steeds is de bevolking van de Verenigde Staten ongeveer 11 maal groter dan die van Canada (de bevolking van Canada zal dit jaar de 16 miljoen passeren, die van de Verenigde Staten benadert de 170 miljoen). De bevolkingstoename in beide landen is echter niet parallel geweest. In de laatste drie decennia van de vorige eeuw nam de bevolking en het aantal arbeiders in de Verenigde Staten toe met 90 pCt., in Canada met 45 pCt. In deze eeuw is de bevolkingstoename in Canada echter sterker geweest dan in het zuidelijke buurland.

Deze tendentie zal zich waarschijnlijk voortzetten. De nieuwste thans als enigszins betrouwbaar uitziende schattingen geven voor de Verenigde Staten in 1975 een bevolking van iets meer dan 200 miljoen, voor Canada van ongeveer 23 miljoen. Als deze schattingen werkelijkheid worden, zal dus de bevolking van Canada in de volgende 20 jaren veel sterker stijgen (met ongeveer 50 pCt.) dan die van de Verenigde Staten (met ongeveer 25 pCt.).

Cijfers over de groei van het inkomen per hoofd van de bevolking zijn voor Canada niet bekend. Dit cijfer was voor de Verenigde Staten over de periode van bijna negentig jaar 1,9 pCt. per jaar. Prof. Young neemt aan dat dit cijfer voor Canada in dezelfde periode ongeveer hetzelfde zal zijn geweest. Wij zijn geneigd om het voor Canada iets lager te schatten.

In verband met de genoemde ongelijke toename van de bevolking in beide landen vóór en na de eeuwwisseling is ook het tempo van de stijging van het nationaal produkt anders geweest. Het was voor Canada in deze eeuw — in tegenstelling tot de periode 1870—1900 — volgens genoemde schrijver groter dan voor de Verenigde Staten.

¹⁾ In een voordracht voor de American Economic Association, gepubliceerd in de „Proceedings” van deze Vereniging van mei 1955, blz. 80/93.

Sneller groeitempo in Canada.

Het groeitempo van de economie van Canada is in de oorlogs- en na-oorlogse periode in elk geval iets groter geweest dan dat van de Verenigde Staten. De gemiddelde jaarlijkse groei van het reële bruto nationale produkt na de oorlog bedroeg in Canada $4\frac{3}{4}$ pCt., in de Verenigde Staten $4\frac{1}{4}$ pCt. Dit tempo is in beide landen wat groter dan het gemiddelde over de laatste 80 jaren. Dit is o.a. toe te schrijven aan het feit, dat in de na-oorlogse periode geen langdurige en/of ernstige economische stagnatie heeft plaatsgevonden. Dat het groeitempo in Canada na de oorlog iets groter is geweest, is gevolg niet alleen van het feit, dat de Verenigde Staten in 1948/'49 een kleine economische inzinking hadden, en de Canadese economie in deze periode tot 1953/'54 zonder onderbreking expandeerde, maar vooral van de grotere bevolkingstoename.

In 1953/'54 vond niet alleen in de Verenigde Staten, maar ook in Canada een kleine recessie plaats. Belangrijk is dat in Canada de daling van het nationaal produkt van de top in 1953 tot het laagste punt in 1954 geringer was dan die van de Verenigde Staten. Dit is een hernieuwd bewijs van de weerstandskracht van de Canadese economie. Immers, tijdens de recessie in 1948/'49 in de Verenigde Staten, zette de economische expansie zich in Canada, zij het weliswaar in iets verminderd tempo, voort. In de na-oorlogse periode is de economie van Canada, welke zo sterk conjunctuurgevoelig is, dus iets stabielere geweest dan die van de Verenigde Staten.

De verklaring, dat in 1953/'54 in Canada evenals in de Verenigde Staten een recessie plaatsvond, is niet zo eenvoudig. De recessie in Canada was niet uitsluitend een gevolg van de Amerikaanse neergaande conjunctuur. In Canada zelve werkten er krachten welke een terugslag veroorzaakten. Men moet daarbij in de eerste plaats niet uit het oog verliezen, dat het groeitempo van de Canadese economie in de periode van 1950/'53 uitzonderlijk hoog — ongeveer 7 pCt. per jaar — is geweest en moeilijk dat hoge tempo kon handhaven. De sterke daling van het agrarische inkomen en de vermindering van de particuliere investeringen waren op zichzelf voldoende om een geringe terugslag te veroorzaken. De geringe recessie van 1953/'54 lijkt achteraf wel op een economische adempauze na de bijna koortsachtige groei van de voorafgaande jaren. De hernieuwde stijging van het reële nationaal produkt — in het afgelopen jaar met 8 pCt. vergeleken met 1954 — wijst op een voortzetting van de opgaande trend.

De daling van het agrarische inkomen van Canada was ten dele een specifiek Canadese oorzaak, nl. de misoogst van tarwe in 1954. Weliswaar vond in geheel Noord-Amerika een prijsdaling van agrarische producten plaats, maar daar de agrarische sector in Canada een veel belangrijker deel van de economie vormt dan in de Verenigde Staten, had de misoogst met de dalende prijzen een relatief grotere invloed op het nationale inkomen.

De daling van de particuliere investeringen in Canada is waarschijnlijk voor een belangrijk deel toe te schrijven aan het feit, dat het Canadese bedrijfsleven zich in zijn investeringspolitiek in aanzienlijke mate laat leiden door de economische toestand en vooruitzichten in de Verenigde Staten. Deze reden heeft zeker thans gegolden

nu de jongste recessie in Canada die in de Verenigde Staten volgde en niet voorafging zoals in 1929 en 1937 het geval was.

Opmerkelijk is echter dat, zoals reeds gezegd, de recessie in Canada iets geringer was dan in de Verenigde Staten. Dit wijst erop, dat er in de Canadese economie krachten werkten, welke sterk genoeg waren om de van de Verenigde Staten uit werkende contractieve elementen te weerstaan. Want met het oog op de sterke daling van het agrarische inkomen in Canada had men eerder het omgekeerde kunnen verwachten, nl. een sterkere economische contractie in laatstgenoemd dan in eerstgenoemd land. Dat dit niet heeft plaatsgevonden is mede toe te schrijven aan de zich voortzettende opgaande conjunctuur in Europa in genoemde periode. Canada heeft een open economie, de Verenigde Staten hebben een min of meer half gesloten economie. De invloed van een opgaande Europese conjunctuur heeft derhalve een groter gunstig effect op de Canadese dan op de Amerikaanse economie.

Betekenis van de netto-immigratie.

Evenals in de Verenigde Staten is de grote activiteit van de woningbouw in de recessie een belangrijke compenserende factor geweest. De omvang van de woningbouw is ten dele afhankelijk van de bevolkingstoename, welke in de laatste jaren door de grotere netto-immigratie in Canada relatief groter is geweest dan in de Verenigde Staten.

De aanzienlijke vermeerdering van de arbeidende bevolking van Canada heeft nog een ander gunstig effect voor de economie van dit land, welke de oorzaak kan zijn, dat het economische groeitempo van Canada in de toekomst waarschijnlijk groter zal zijn dan in de Verenigde Staten. Hoewel de stijging van het nationaal produkt in Canada na de oorlog groter is geweest dan in de Verenigde Staten, is het nationaal produkt *per hoofd van de bevolking* in Canada geringer dan in laatstgenoemd land. Dit wijst dus op een grotere produktiviteit van de arbeid in de Verenigde Staten, een verschijnsel dat bekend is. Genoemd cijfer is echter een gemiddelde. Het is niet onmogelijk dat de marginale stijging van het nationaal produkt per hoofd van de bevolking in Canada groter is dan in de Verenigde Staten. Het zou gewenst zijn om te trachten dit te berekenen, daar men thans dit punt slechts door redenering kan benaderen, maar niet kan bewijzen.

Prof. Young is van mening, dat met het oog op de grotere immigratie van Canada dan die van de Verenigde Staten de economische groei van eerstgenoemd land groter zal zijn dan van zijn zuidelijke buur. Wij zijn enkele jaren geleden tot dezelfde conclusie gekomen, gedeeltelijk echter op andere gronden dan genoemde schrijver. Een vergelijking van de omvang van de immigratie van Canada met die van de Verenigde Staten is onjuist. De vermeerdering van de werkende bevolking is een betere maatstaf. In de eerste plaats geven de immigratiecijfers van Canada een onjuist beeld in verband met de belangrijke emigratie, een blijkbaar permanent verschijnsel voor Canada.

Tegenover de ruim 1,2 miljoen immigranten die na de oorlog Canada zijn binnengekomen, zijn bijna 550.000 personen of bijna de helft uit dat land geëmigreerd. De bevolkingstoename uit hoofde van migratie is dus in de na-oorlogse periode slechts iets meer dan de helft van het aantal immigranten geweest. Hoe dit ook zij, het is te verwachten dat de netto-immigratie in de

eerstvolgende decennia in Canada in relatieve zin groter zal blijven dan die in de Verenigde Staten. Dit zal ook leiden tot een grotere relatieve bevolkingstoename in eerstgenoemd land. De grotere netto-immigratie leidt er toe, dat het aantal werkenden groter is dan uit een vergelijking van de bevolkingstoename van Canada en de Verenigde Staten valt af te leiden. Bij een gelijke samenstelling van de leeftijdsklassen, leidt een grotere bevolkingsvermeerdering, mede uit hoofde van een grotere netto-immigratie, tot een sterkere stijging van het aantal personen in de leeftijdsklassen van 15 tot 65 jaar.

Bovendien spelen de kwaliteiten van de immigranten een rol. Door de selectiepolitiek van de Canadese Regering mag men aannemen, dat de gemiddelde kwaliteiten van de immigrant in de na-oorlogse periode groter zijn dan in de vooroorlogse, toen aan deze factor weinig of geen aandacht werd besteed. De „intellectuele” immigratie (het woord intellectueel ruim genomen) van Canada is na de oorlog aanzienlijk groter dan voor die tijd. Daartegenover staat het verlies aan intellect door emigratie. Een vergelijking op dit gebied tussen de na-oorlogse en vooroorlogse periode is ons niet mogelijk.

Werking van de „external economies”.

Het verschijnsel van de grotere „intellectuele” immigratie is van groot belang voor een andere reden van een snellere stijging van het nationaal produkt van Canada dan dat van de Verenigde Staten. De Canadese economie bevindt zich naar onze mening in een fase van sterk toenemende meeropbrengsten. Dit betekent, dat toevoeging van arbeid en kapitaal een meer dan evenredige toeneming van het nationaal produkt zal teweegbrengen. Het bewijs hiervoor leiden wij af uit de veel snellere stijging van het reële loon in Canada vergeleken met dat van de Verenigde Staten in de na-oorlogse periode zonder dat dit geleid heeft tot een grotere werkloosheid in eerstgenoemd dan in laatstgenoemd land ²⁾.

Een van de belangrijkste oorzaken van de toenemende meeropbrengsten van de Canadese economie is het ontstaan van de „external economies”. Dit is het verschijnsel, dat het invoeren van kostenbesparende produktiemethoden, welke tot een produktiestijging van een industrietak leiden, de rentabiliteit van andere industrietakken vergroten als deze eveneens overgaan tot aanzienlijke produktie-uitbreiding.

De „external economies” nemen in betekenis toe als de expanderende invloed zich niet in de horizontale, maar in de verticale geleidingen van de industrie voordoe ³⁾. Op dit punt heeft juist de Canadese industrie in en na de oorlog een belangrijke uitbreiding ondergaan. De ontwikkeling van de industrie in Canada vond vóór de oorlog vooral plaats bij de bewerking van grondstoffen en in de eindfase van het produktieproces. De industrie van halfabrikaten was betrekkelijk weinig ontwikkeld. In de laatste 10 à 15 jaren is hierin een belangrijke verandering gekomen. De samenstelling van het industriële apparaat is efficiënter geworden.

Twee belangrijke voorwaarden moeten echter voor de gunstige werking van de „external economies” worden vervuld, nl. een grote elasticiteit van het aanbod van — vooral gekwalificeerde — arbeid en van het aanbod van — vooral risico-aanvaardend — kapitaal. Beide

²⁾ Het reële uurloon in de industrie steeg in de Verenigde Staten in de periode 1947/48 tot 1954 met ruim 12 pCt., in Canada in dezelfde periode met 28 pCt. Waarschijnlijk is het verschil in stijging in de reële lonen in beide landen in andere sectoren (mijnbouw, bosbouw en landbouw) minder groot, zodat een algemene loonindex, als deze beschikbaar was, een kleiner verschil zou tonen.

³⁾ Deze uitbreiding van het begrip „external economies” is ingevoerd door Dr. M. Fleming in een artikel in „Economic Journal” van juni 1955.

waren in Canada na de oorlog in ruime mate aanwezig. De grote invoer van Amerikaans risicodragend kapitaal in Canada na de oorlog is te bekend om hier lang bij stil te staan.

Wat het aanbod van arbeid betreft, de ontwikkeling van de Canadese economie na de oorlog eiste niet alleen een groter aanbod van ongeschoolde, maar tevens van gekwalificeerde arbeid. In dit opzicht is de immigratie na de oorlog voor Canada van groot belang geweest. Het is één van de belangrijkste factoren geweest in het proces van toenemende meeropbrengsten van de Canadese economie.

Het knelpunt in de groei van de Canadese economie is arbeid. Dit is het grote verschil met de meeste onderontwikkelde landen, waar de arbeid overvloedig, maar het kapitaal meestal zeer schaars is. Kapitaal was na de oorlog in Canada in ruime mate aanwezig en het is niet te verwachten, dat hierin verandering zal komen. Daarentegen moet de afnemende immigratie ⁴⁾ de autoriteiten in Canada met enige zorg vervullen, indien zij een snelle economische groei van hun economie beogen. Uit dien hoofde kan het gewenst zijn de immigranten een grotere sociale zekerheid aan te bieden dan zij thans hebben of andere maatregelen in hun belang te nemen. De meeste immigranten komen immers uit Engeland en Nederland, waar hun sociale positie meer zekerheden geeft dan in Canada. Zolang het totale bedrag dat hiermede gemoeid zou zijn blijft beneden de mogelijk te berekenen stijging van het nationaal produkt als gevolg van een groter aanbod van vooral gekwalificeerde arbeidskrachten is zulks zelfs uit economisch oogpunt wenselijk.

Daarnaast werkt nog een andere factor in het belang van Canada. Het feit dat de economische inzinking zo

⁴⁾ Ook al zal de immigratie in 1956 vergeleken met 1955 toenemen, dan zal het niveau waarschijnlijk lager zijn dan in de jaren 1950 tot 1953.

gering is geweest ondanks een vrij grote terugslag in de agrarische sector, is mede toe te schrijven aan de toenemende economische differentiëring welke vooral na de oorlog heeft plaats gevonden. De toegenomen differentiëring heeft geleid tot een geringere betekenis van de landbouw in Canada. Toenemende immigratie zal dit proces versnellen en daarmede de toch nog altijd grote conjunctuurgevoeligheid van deze economie verminderen.

Samenvatting.

Het tempo van de toekomstige groei van de Canadese economie hangt dus in hoge mate af van de netto-immigratie. Dit is het verschil met de Verenigde Staten, waar dit in veel mindere mate het geval is. In verband met de onzekerheden omtrent de toekomstige omvang van de immigratie en emigratie van Canada kan men niet bewijzen, of het groeitempo in het ene land groter zal zijn dan in het andere. Overigens spelen hierbij ook andere factoren een rol, zoals een blijvende gunstige internationale conjunctuur, een technologische vooruitgang welke niet teveel bij die van de Verenigde Staten achterblijft, een economisch verantwoorde stijging van het reële loonpeil en een voortzetting van de gezonde economische, fiscale en monetaire politiek. In het algemeen kan men stellen, dat het groeitempo in Canada waarschijnlijk iets groter zal zijn dan in de Verenigde Staten zolang de jaarlijkse netto-immigratie zich blijft bewegen op een niveau liggende tussen 100—200.000 personen. Exacte cijfers omtrent het juiste niveau zijn niet te geven, omdat men zich hier bevindt op een gebied, waarop moeilijk berekeningen kunnen worden gemaakt. Dit niveau ligt waarschijnlijk eerder aan de hoge dan aan de lage kant.

Washington D.C.

v. d. V.

Het dollarprobleem; duurzame realiteit of tijdelijk fenomeen?

Inleiding.

Het dollarprobleem blijft biologeren. Met grote regelmaat verschijnen nog steeds artikelen over de vraag of Europa erop moet rekenen, dat dit tekort een blijvend fenomeen zal zijn — dat slechts door toevallige omstandigheden op dit ogenblik niet nijpt — of dat het dollartekort van Europa in de jaren na de laatste wereldoorlog slechts een gevolg van de samenloop van een aantal omstandigheden en factoren was, dat in wezen éénmalig was.

Het leek mij nuttig ook in onze Nederlandse economische literatuur dit vraagstuk weer eens te bespreken.

Zoals gezegd, is in het algemeen voor Europa het dollarprobleem de laatste jaren niet acuut. Sterker, Europa heeft al drie jaar een dollaroverschot. Dit feit maakt weinig indruk op de dollarpessimisten; zij wijzen erop, dat dit alleen het gevolg is van militaire hulpverlening en speciale militaire aankopen, welke in de toekomst weer zullen verdwijnen. Inderdaad spelen militaire hulp en schenkingen een belangrijke rol, zoals nevenstaande tabel illustreert.

Indien wij bijv. de cijfers voor 1954 bezien, blijkt hieruit, dat de lopende rekening, juist dank zij \$ 1½ mrd. offshore e.a. militaire orders, in evenwicht bleef, terwijl het voordelige Europese saldo op de betalingsbalans te

Betalingsbalans Verenigde Staten met West-Europa a)

(in mrd. dollars)

	1953	1954	1955
			(1e halfj.)
Invoer	— 3,69	— 3,50	— 1,91
Militaire aankopen	— 1,17	— 1,46	— 0,85
	— 4,86	— 4,96	— 2,76
Uitvoer:			
Goed. diensten	+ 4,30	+ 4,96	+ 2,85
Saldo lopende rekening	— 0,56	0	+ 0,09
Schenkingen:			
van de Staat	— 1,10	— 1,00	} — 0,79
van particulieren	— 0,25	— 0,23	
Saldo kapitaal verkeer	— 0,10	+ 0,30	+ 0,55
Totaal tekort	— 2,00	— 0,93	— 0,15

a) Exclusief directe wapenleveranties.

danken was aan schenkingen van allerlei aard. Voor 1955 zijn de cijfers al minder gunstig.

Zullen de militaire uitgaven der Verenigde Staten en de schenkingen inderdaad op korte termijn ophouden — ook aan landen in andere delen van de wereld, waarmee Europa weer een surplus heeft? Zo ja, dan ziet het er inderdaad minder rooskleurig uit. Het is hier echter niet de plaats om over de kansen op dit punt te filosoferen. Voor het verdere betoog moet echter van de pessimistische

hypothese worden uitgegaan, althans moet van deze toevallige hulpfactoren worden geabstraheerd.

De these van het permanente tekort.

Velen, die menen dat het dollartekort inderdaad in wezen voor de overzienbare toekomst permanent is, baseren hun standpunt op de redenering, dat het dollartekort een gevolg is van het feit, dat de produktiviteit in de Verenigde Staten in de afgelopen decennia sneller is gestegen en ook in de toekomst sneller zal blijven stijgen dan in Europa en in de rest van de wereld, zodat het bestaande verschil steeds verder vergroot zal worden. Dit zal huns inziens meebrengen, dat de Verenigde Staten in het internationale ruilverkeer bij de bestaande wisselkoersen hun concurrentiepositie steeds meer en sneller zullen kunnen verbeteren dan de andere landen dit kunnen en dientengevolge voortdurend een overschot op lopende rekening zullen ontwikkelen. Thomas Balogh, één der eersten die deze these uitvoerig heeft verdedigd, formuleert zijn conclusie aldus: „In any case it is likely that foreign countries will find themselves eliminated from the most productive lines of production; thus the difference between the rich and the poor in the world, instead of being eliminated or diminished, would increase. Thus the dollarshortage might well prove to be a recurrent phenomenon involving a continued deterioration of (at least the relative) standard of living of countries other than the U.S.”¹⁾

Zou een dergelijke ontwikkeling zich inderdaad realiseren, dan zouden de consequenties hiervan zeker onplezierig kunnen zijn. Het zou de verschillende landen op gezette tijden nopen tot devaluatie t.a.v. de dollar of tot instelling van fluctuerende wisselkoersen. De betalingsbalans van vele landen zou voortdurend onder spanning gecontinueerd, ook vaak ter bescherming van nationale bedrijfstakken, welke in moeilijkheden geraken doordat zij zich plotseling tegenover zware Amerikaanse concurrentie zien gesteld. De convertibiliteit in Europa, althans bij vaste koersen, zou men wel kunnen afschrijven. In het gunstigste geval zou het tekort kunnen worden overbrugd door Amerikaanse leningen of schenkingen, een oplossing, welke echter in de politieke sfeer bepaald minder aangename consequenties kan hebben.

Produktiviteitsstijging in de Verenigde Staten en in Europa.

Nu is het zeker niet ondenkbaar, dat de produktiviteit in een bepaald land, of binnen een land in een bepaalde streek, zich voortdurend gunstiger ontwikkelt dan in andere landen of streken. Noord-Italië, Noord-Frankrijk, West-Duitsland en waarschijnlijk tot voor kort ook westelijk Nederland, zijn hiervan frappante voorbeelden binnen een land. West-Europa tegenover Oost-Europa of het Midden-Oosten, Noord-Amerika tegenover Zuid-Amerika zijn continentale voorbeelden.

Betekent dit echter dat het achterblijvende gebied steeds betalingsbalansmoeilijkheden zal ondervinden t.a.v. het zich sneller ontwikkelende gebied, of nog sterker, dat het achterblijvende gebied er zelfs absoluut op zou achteruitgaan?

Alvorens op de verschillende theoretische mogelijkheden in te gaan, welke recentelijk door verschillende

¹⁾ Th. Balogh: „Dollarcrisis, causes and cure” (1949), blz. 8-9. Meer uitgewerkt, doch — en dit is belangrijk — toegespitst op Engeland, heeft ook Prof. J. R. Hicks deze these verdedigd. Zie „An inaugural lecture” in Oxford Economic Papers, juni 1953. In de Verenigde Staten is een soortgelijke gedachte ontwikkeld door J. H. Williams in zijn Stamp Memorial Lecture „Economic stability in the postwar world” (1952).

schrijvers naar voren zijn gebracht²⁾, is het goed eerst een poging te doen enig inzicht te krijgen in de werkelijke verhouding van de produktiviteitsontwikkeling in de Verenigde Staten en Europa. Dit is niet eenvoudig. De beschikbare cijfers zijn niet bijzonder betrouwbaar en bovendien vaak verschillend van opzet. Ik zal mij hier beperken tot cijfers over de industriële produktie, een beperking, welke wel voor de hand ligt, doch welke zeker voor de Verenigde Staten, waar de produktiviteit, dus de gemiddelde produktie per man/uur, ook in de landbouw sinds 1920 bijzonder sterk is gestegen, het beeld enigszins vervalst³⁾.

T.a.v. de ontwikkeling sinds de laatste wereldoorlog publiceerde de O.E.E.C. in haar Zesde Rapport onlangs de volgende cijfers:

Produktie per man/uur in de industrie

(1949 = 100)

	1936/38	1953	1954
Oostenrijk	122	129	141
België	111	114	115
Frankrijk	114	110	119
Duitsland	129	131	138
Nederland	118	123	129
Zweden	85	108	—
Verenigd Koninkrijk	85	107	110
Verenigde Staten	81	111	114

In het algemeen mag men uit deze cijfers wel de conclusie trekken, dat sinds de oorlog de produktiviteit in Europa, met uitzondering van Engeland, in de industrie sneller stijgt dan in de Verenigde Staten. Natuurlijk plukt Europa aldus mede de vruchten van de Amerikaanse hulpverlening. Maar dit lijkt mij geen aanleiding om te veronderstellen, dat verdere produktiviteitsstijging weer sterk zal afnemen nu deze hulp niet meer wordt gegeven.

Dat de oorlog het Europese produktievermogen aanzienlijk heeft geschaad en dat van Amerika heeft gestimuleerd, is algemeen bekend, en blijkt ook duidelijk uit deze cijfers.

T.a.v. de ontwikkeling vóór 1939 zou ik willen afgaan op de cijfers, die I. Svennilson in zijn voortreffelijke studie „Growth and stagnation in the european economy” geeft. Hieruit blijkt, dat de industriële produktie per arbeidsuur in Europa tussen 1913 en 1936/38 toenam met 50 pCt. en in de Verenigde Staten met 70 pCt.⁴⁾ Voor de jaren 1920 en 1936/38 zijn deze cijfers evenwel 86 en 52 pCt.! Ook uit deze cijfers blijkt weer hoe sterk de invloed van de oorlog is geweest, ten gunste van de Verenigde Staten en ten ongunste van Europa.

Hoewel er, zoals reeds gezegd, dus zeker onnauwkeurigheden in deze cijfers zitten en zij ook beperkt zijn tot de industrie, lijkt mij één conclusie moeilijk vol te houden, nl. dat ook in normale vreedstijd de produktiviteit in de Verenigde Staten in het algemeen de afgelopen 35 jaar sterker is gestegen dan in West-Europa.

Theoretische aspecten.

Op historische gronden is de produktiviteitstheorie in het bijzonder met betrekking tot Amerika, in verhouding tot West-Europa dus bepaald twijfelachtig. Mag men dan

²⁾ Zie o.a.: E. M. Bernstein: „American Productivity and the dollar payments problem” in „The Review of Economics and Statistics” van mei 1955.

H. G. Johnson: „Increasing productivity; income pricetrends and trade balance” in „Economic Journal” van september 1954.

J. M. Lettice: „Differential rates of productivity growth and international imbalance” in „Quarterly Journal of Economics” van augustus 1955.

³⁾ Zie „Productivity: the great age of 3 pCt.” in „Fortune” van november 1955.

⁴⁾ Hierbij is rekening gehouden met de toegenomen arbeidersbevolking, alsook met een daling van het aantal arbeidsuren per man van ongeveer 57 tot 47 uur per week.

echter concluderen dat Europa een dollarsurplus tege-
moet gaan? In plaats van hierop in te gaan, lijkt het nut-
tiger de these in haar algemeenheid nader te analyseren
en het verband tussen produktiviteitsontwikkeling en
betalingsbalans te bezien. Zal in het algemeen het land
waar de produktiviteit relatief zeer sterk stijgt een over-
schot op de betalingsbalans ontwikkelen?

Zeer oppervlakkig bezien, zal het antwoord „neen”
zijn. Indien in land A de produktiviteit meer toeneemt
dan in B (stel gemakshalve, dat B overeenkomt met de
rest van de wereld), dan zal het reële inkomen in A stijgen
t.a.v. B. Aangezien een deel van deze inkomensstijging
(d.w.z. stijging t.a.v. B) zeker wel in B zal worden be-
steed, zal B dus ook voordeel hebben van A's hogere
welvaart. Uitgaande van een oorspronkelijke situatie
van betalingsbalansevenwicht, zal B dientengevolge een
overschot op lopende rekening ontwikkelen en A een
tekort.

Dit beeld is echter wat al te eenvoudig voor de werkelijk-
heid. Van zeer groot belang is namelijk of deze produk-
tiviteitsstijging in A t.a.v. B gepaard gaat met lagere,
gelijke of hogere prijzen t.a.v. B. Indien ik gemakshalve
verder aanneem, dat in B produktiviteit en prijspeil
constant blijven, dan zal een produktiviteitsstijging in A,
welke gepaard gaat met dalende prijzen, ongetwijfeld
A's bedrijven een voordeel in de concurrentiepositie
brengen. Al naar de produktiviteitsstijging in A is ge-
concentreerd in zijn import-concurrerende of export-
geïënteerde bedrijfstakken, zal ten gevolge daarvan
B na enige tijd of exportafzet in A verliezen, of afzet in
eigen land verliezen uit hoofde van grotere importen.
In dit geval zou B dus betalingsstekorten krijgen ten ge-
volge van een produktiviteitsstijging in A. Dit tekort
zou echter geheel of gedeeltelijk gecompenseerd kunnen
worden door additionele afzet van B in A op grond van
de gestegen reële inkomens in A, ten gevolge waarvan
men immers in A kwantitatief meer goederen zal kopen,
waarvan wel een gedeelte in B wordt aangekocht.

Zodra echter de prijzen in het algemeen in A gelijk
blijven of stijgen t.o.v. B, is er geen enkele reden om eraan
te twifelen, dat A een betalingsbalanstekort en B een
dito surplus zal ontwikkelen.

Nu gaat blijkens de ervaring, produktiviteitsstijging
meestal niet gepaard met dalende prijzen, doch veeleer
met stijgende lonen en inkomens, ten gevolge waarvan
de prijzen eerder gelijk blijven of zelfs stijgen. Wat hier-
van de oorzaak is, moge ik hier verder buiten beschouwing
laten, al is het zeker een vraag waarover een afzonderlijke
beschouwing belangwekkend is. Het zou echter daarbij
wel eens kunnen blijken, dat het oorzakelijk verband
vaak andersom ligt dan ik hier stel en dat produktiviteits-
verhogingen veelal in belangrijke mate het gevolg zijn
van loonsverhogingen. Daarom lijkt het mij riskant om
de gevolgen van een produktiviteitsstijging voor de

(Ingezonden mededeling)

betalingsbalans in hoofdzaak te willen verklaren vanuit
en te baseren op de prijseffecten van een produktiviteits-
stijging; immers zeker in de tegenwoordige tijd wordt het
prijspeil veel sterker beïnvloed en bepaald door loons-
veranderingen, begrotingsbeleid, indirecte belastingen
e.d. dan door produktiviteitsstijgingen⁵⁾.

De betalingsbalansgevolgen der produktiviteitsstijging
zou men echter ook nog als volgt kunnen beredeneren.
In het algemeen stijgt de produktiviteit het sterkst in die
bedrijfstakken, waarin de technische ontwikkeling zeer
intensief is. Dit brengt vaak mede, dat niet dezelfde
goederen tegen lagere prijzen worden gemaakt, doch dat
betere en vooral nieuwe goederen worden ontwikkeld
en voortgebracht. Land A met de sterkste produktiviteits-
stijging zal daarom juist t.a.v. die nieuwe produkten
voortdurend een voorsprong hebben. De verschuivingen
in de vraag ten gunste van die nieuwe produkten zouden
dientengevolge vooral aan A ten goede komen. Dit kan
zowel tot een vergroting van A's export leiden als tot een
afname van zijn import. Dit laatste effect zal in het al-
gemeen het eerst en het sterkst optreden, omdat de ver-
schuiving in de vraag ten gunste der nieuwe produkten
primair zal optreden in het land waar deze produkten
worden vervaardigd en ook de afzetinspanning van de
fabrikanten dezer produkten zich primair op de binnen-
landse markt zal richten.

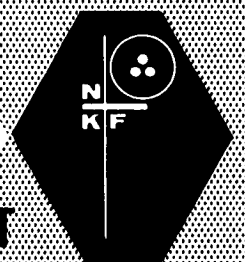
Voor het geval van de Verenigde Staten, in het bijzonder
tegenover Europa, lijkt mij deze redenering een belang-
wekkende kern van waarheid te bevatten, zeker indien
men bedenkt dat de redenering voornamelijk voor
industriële produkten zal gelden en juist hiervoor in
Amerika de invoer uit Europa geleidelijk steeds meer is
verdrongen door eigen produktie. (In de twintiger jaren
bedroeg de niet-agrarische invoer uit Europa nog ca.
2 pCt. van de Amerikaanse industriële produktie; in
1953 was dit aandeel nauwelijks 1 pCt.)

Een variant op deze redenering wordt door Hicks
aangevoerd speciaal voor Engeland. Hij verklaart het
Engelse dollartekort uit het feit, dat enerzijds de Ameri-
kaanse produktiviteitsstijging, welke groter was dan de
Engelse, vooral was geconcentreerd in die industrieën,
welke concurreerden met de Engelse export, terwijl ander-
zijds de produktiviteitsstijging in de sectoren van belang
voor de Engelse import, met name de landbouw, achter-
bleef. Tegenover een exportverlies stond dus geen winst
in de vorm van goedkopere landbouwimporten. Aldus
Hicks. Op zichzelf is dit laatste deel van zijn redenering
feitelijk niet juist. Merkwaardigerwijze is de arbeids-
produktiviteit in de landbouw in Amerika, althans sinds
1920, nog sterker gestegen dan in de industrie. Wel kan
men zeggen, dat dit ten gevolge van de sinds vele jaren
gevoerde steunprijspolitiek niet in de prijzen dezer land-

⁵⁾ Aldus ook S. Laursen: „Productivity, wages and the balance of payment”
in „Review of Economics and Statistics”, mei 1955.

STAPEL

Met papier en met plastic geïsoleerde kabels voor hoogspanning,
laagspanning en telecommunicatie Kabelgarnituren,
koperdraad en koperdraadkabel. Staaldraad en staalband.

N.V. NEDERLANDSCHE KABELFABRIEK · DE LFT

bouw produkten tot uiting is gekomen. Hiermede be-
treedt men echter weer het terrein van de prijseffecten der
produktiviteitsstijging, waaromtrent, zoals ik hiervoor
reeds betoogde, voor de verklaring der historische ont-
wikkeling weinig relevants gezegd kan worden. Het
eerste deel van Hicks' redenering bevat echter zeker een
element van juistheid.

Conclusie.

In theorie pleit deze laatste redenering nog het sterkst
voor de mogelijkheid dat een land, waar de produktiviteit
sneller stijgt dan elders, een overschot op de betalings-
balans ontwikkelt — uiteraard bij gelijkblijvende wissel-
koersen.

Kan men deze redenering echter generaliseren en daaruit
tevens de conclusie trekken, dat in de toekomst in het
bijzonder de Verenigde Staten, een duurzaam dollar-
overschot zullen houden? Neen.

Het generaliseren is ongeoorloofd, omdat een relatieve
stijging van de produktiviteit naast het hierboven gesig-
naleerde effect van een surplus evenzeer een deficit op
de betalingsbalans ten gevolge kan hebben, namelijk via
de stijging van het nationale inkomen. Voorts kan deze
relatieve produktiviteitsstijging ook nog betalingsbalans-
gevolgen hebben via veranderingen in het prijspeil. Deze
kan men echter noch voorspellen, noch achteraf traceren
vanwege het feit, dat juist op het prijspeil zoveel andere
krachtig invloeden inwerken.

Over de eventuele consequenties op het gebied van het
kapitaalverkeer heb ik in het voorgaande gezweven,
aangezien zeker het particuliere kapitaalverkeer de
laatste 25 jaar zeer weinig „migratielustig” is en boven-
dien als regel van overheidswege — althans in de niet-
dollarwereld — zorgvuldig binnen de grenzen van het
eigen land wordt gehouden. Het is trouwens moeilijk
theoretisch te beredeneren of het rendement van kapitaal
het hoogst zal zijn in landen waar de produktiviteit het
sterkst stijgt of waar deze minder sterk stijgt. Waarschijn-
lijk is de ontwikkeling waarin de bedrijfstak verkeert hier
veel meer bepalend dan de ontwikkeling per land. Denkt
men aan de olie-industrie, dan is het duidelijk, dat hierin
grote bedragen worden geïnvesteerd, onafhankelijk van
de produktiviteitsontwikkeling in het land als geheel
waar deze olie wordt gewonnen.

Conclusies op theoretische gronden lijken mij in ver-
band met het bovenstaande dus ten aanzien van de
verhouding Verenigde Staten—Europa onverantwoord,
te meer omdat ook uit de cijfers over het verleden geens-
zins geconcludeerd mag worden, dat in Amerika de
produktiviteit in normale tijden ook als regel sterker zou
stijgen dan in Europa.

Tot slot zou ik het vraagstuk van het werelddollar-
tekort en dus ook het vraagstuk van de Amerikaanse
betalingsbalans-ontwikkeling op langere termijn nog even
in zijn algemeenheid willen stellen. De toekomstige
dollarbalans van de wereld zal nooit alleen door de ver-
houding van de produktiviteitsontwikkeling in beide
gebieden worden bepaald; de produktiviteit is ten slotte
maar één van de factoren, welke het reële nationale in-
komen bepalen en de verhouding tussen de ontwikkeling
van het reële inkomen in Amerika en dat in de rest van
de wereld is hier evenzeer een factor van belang. De ont-
wikkeling van het reële nationale inkomen is op haar beurt

weer één van de factoren, welke op de lange termijn de
betalingsbalans zowel van Amerika als van de rest van
de wereld beïnvloeden. Men kan stellen, dat de volgende
factoren de ontwikkeling van de werelddollarbalans
zullen bepalen⁶⁾:

1. het tempo van de reële inkomensstijging in de rest
van de wereld en in Amerika;
2. de inkomenselasticiteit van de vraag naar import-
produkten in beide gebieden;
3. de verhouding van de prijsstijgingen in beide gebieden;
4. de gevoeligheid van de importen voor prijsstijgingen
(dus de prijselasticiteit van de invoer), alsmede de
prijselasticiteit van het aanbod van exporteerbare
produkten, in beide gebieden;
5. eventuele verschuivingen in de vraag naar import-
goederen en in het aanbod van exportgoederen in beide
gebieden. Hierbij spelen de veranderingen in de han-
delspolitiek een rol.

Hoe deze factoren in werkelijkheid liggen, is een vraag
welke zeer moeilijk, zo niet onmogelijk behoorlijk is te
beantwoorden. Hoogstens zou men van de produktie-
cijfers voor de jaren 1948/52, welke onlangs door het
G.A.T.T. zijn gepubliceerd, — rekening houdend met
de betekenis der Amerikaanse hulpverlening —, kunnen
stellen, dat de inkomensstijging in de Verenigde Staten
en in de rest van de wereld ongeveer gelijke tred houden.
Is de inkomenselasticiteit van de invoer in de rest van de
wereld groter dan in de Verenigde Staten, en blijft dit
voorlopig zo, dan zou deze factor afzonderlijk — bij
gelijkblijvende wisselkoers — inderdaad voortdurend tot
een dollartekort kunnen leiden. Dit tekort zou dan alleen
ongedaan gemaakt kunnen worden door voortdurend
sterkere prijsstijgingen en een geringere prijselasticiteit
in Amerika dan in de rest van de wereld. De vijfde factor
kan ten slotte ook nog van bijzonder belang zijn, juist
indien men op iets langere termijn kijkt. Men mag, meen
ik, stellen, dat in de jaren 1945/50 het vooral de ver-
schuiving binnen de vraag naar importgoederen is ge-
weest welke het dollartekort van de rest van de wereld
kan verklaren. Ook de sterkere stijging van het prijspeil
ten opzichte van het dollargebied is in een aantal landen
van invloed geweest.

Ter verklaring van het dollartekort in het verleden
zullen wij het dus moeten blijven stellen met velerlei
ad hoc verklaringen, welke voor elk individueel land
anders zullen liggen, doch welke alle in sterke mate ener-
zijds op de oorlog, anderzijds op de binnenlandse mone-
taire ontwikkeling teruggevoerd zullen moeten worden.
Voor de toekomst is daarom geen voorspelling met enige
zekerheid in haar algemeenheid, gebaseerd op een soort
trend mogelijk. Zou de hulpverlening inderdaad weg-
vallen en zowel Europa als de rest van de wereld alleen
de dollars kunnen besteden, welke ook worden verdiend
of door leningen worden verkregen, dan zal waarschijnlijk
in een aantal landen wel weer een tekort bloot komen,
waarvan de elimineren slechts zal kunnen geschieden
met de voor elk dier landen specifiek meest geëigende
middelen.

⁶⁾s-Gravenhage.

Prof. Dr. J. KYMMELL.

⁷⁾Zie ook Dr. J. Wemelsfelder: „Het vraagstuk van het „in de pas lopen”
der betalingsbalansen” in „E.-S.B.” van 11 januari 1956.

Concurrentie, die tot prijsverhoging leidt

In het algemeen neemt men aan, dat concurrentie tussen aanbieders tot prijsverlaging leidt. In onze huidige marktstructuur komen evenwel gevallen voor, waarin het gevolg juist prijsverhoging is. Aangezien wij de overtuiging hebben, dat het hier geenszins uitzonderingsgevallen betreft, kan het nuttig zijn enkele van deze gevallen nader onder het oog te zien.

Het eerst willen wij de invloed van gratis service in de detailhandel onderzoeken. Op een bepaald ogenblik bestaat er evenwicht tussen de prestaties van de handelaar en zijn bruto-winstmarge in het algemeen. Dit evenwicht betreft evenwel maar zelden de prestaties verbonden aan de verkoop van een *speciaal* exemplaar en de daarmee verkregen bruto-winst. Daardoor is het mogelijk een speciaal exemplaar met meer service te verkopen dan gemiddeld mogelijk is. Het is zelfs in het belang van de detaillist om die service te geven als daarvan deze individuele koop afhankelijk blijkt te zijn. Beter enkele procenten rentederving door levering op krediet of kosten voor andere service, dan de gehele bruto-winst te riskeren!

Deze situatie kan er evenwel toe leiden, dat men meer en meer de gratis service gaat verstrekken. Het gevolg is, dat het aanvankelijke evenwicht tussen totale prestaties en totale brutowinst verloren dreigt te gaan. De totale kosten zijn teveel gestegen en dit drijft tot een verhoging van de bruto-winstmarge over de gehele lijn, zowel voor de op afbetaling als voor de contant verkochte artikelen. Het niet in rekening brengen van de kosten van speciale service heeft hier tot een algemene verhoging van de prijzen geleid. Dit kan zover gaan, dat de zgn. contantprijs berekend is op de kosten, verbonden aan het verkopen op afbetaling. Een echte contantprijs is er dan niet meer, zodat het rationeel zou zijn om de enkeling, die dan nog contant koopt, een korting voor contant te geven in plaats van de afbetalingsklanten de kosten van de afbetaling in rekening te brengen.

Zijn wij goed ingelicht, dan is het thans reeds moeilijk voor bepaalde produkten de echte contantprijs te vernemen, omdat die produkten normaliter „zonder prijsverhoging” op afbetaling worden geleverd. Dit geval van „gratis service”, die op den duur kostenverhogend werkt, staat niet op zichzelf. Wij vinden het o.a. ook bij „gratis thuisbezorgen”.

In de hogere geleding, dus in het verkeer tussen grossier en detaillist, kan zich een volkomen analoge situatie voordoen. Bekend is de kostenverhogende werking, die in het begin van deze eeuw allerlei „gratis service” van de grossier aan de kruideniers met zich bracht. Kleine orders, als gevolg van „parate aflevering” en kredietverlening, hadden het kostenniveau van de grossier ongeveer verdubbeld. Dat deze service de kosten daarvan niet waard was, bleek toen enkele grossiers daarmee braken en in hun vrijwillige filiaalbedrijven tot kostenpercentages konden komen, die ongeveer de helft waren van wat daarvoor noodzakelijk werd geacht.

Een zelfde situatie treft men thans nog in de groothandel in geneesmiddelen aan. De concurrentie wordt daar door de groothandel niet gevoerd als een prijsconcurrentie (vermindering van de groothandelsmarge primair ten gunste van detaillist of fabrikant, maar uiteindelijk ten gunste van de consument), maar als

een serviceconcurrentie. Deze uit zich vooral in de parate aflevering van kleine hoeveelheden en in de tendentie tot het stichten van verkoopfilialen in verband met de parate aflevering. Ook hier leidt de concurrentie niet tot prijsverlaging, maar via service-vergroting tot kostenverhoging, of wordt een anders mogelijke prijsverlaging tegengehouden.

Gaan wij nog een geleding hoger, dan moeten wij de verhouding tussen fabrikanten en grossiers onderzoeken. Wij baseren ons hier speciaal op de verhoudingen in de kruideniersbranche. De feitelijke toestand is daar zo, dat een belangrijk deel van de verkopen via zgn. commerciële organisaties geschiedt. Zulk een commerciële organisatie kan gedefinieerd worden als een samenwerking tussen grossiers of inkoopverenigingen van detaillisten, zowel op de inkoop- als op de verkoopmarkt. Zij nemen in de kruideniersbranche een zeer belangrijke plaats in. Verschillende van hen beheersen in feite meer dan 10 pCt. van de totale handel. Het is geen zeldzaamheid als een fabrikant voor 20 pCt. of meer van zijn afzet van één commerciële organisatie afhankelijk is.

Het is duidelijk, dat het voor zulk een fabrikant veel uitmaakt of hij deze grote klant al dan niet verliest. Dat kan beslissend zijn voor de rentabiliteit van zijn gehele bedrijf. Zulk een commerciële organisatie neemt dan tegenover die fabrikant een machtspositie in en is in staat op grond daarvan prijsreducties af te dwingen. Soms gebeurt dit in het bedingen van een lagere prijs dan normaal of van hogere kortingen, maar vaak wordt aan deze reducties de vorm van een omzetbonus gegeven. De hoogte van die bonus houdt evenwel geen verband met de besparingen, die de fabrikant heeft als gevolg van de grote afzet, maar met de machtsverhoudingen.

Deze machtsverhouding vindt haar grond in de omstandigheid, dat de grossier voor zijn aankopen de keus heeft tussen de fabrikant in kwestie of één van diens concurrenten. Zou voor de grossier niet de mogelijkheid bestaan om op een andere fabrikant over te schakelen, dan zou hij, zoals duidelijk is, de fabrikant niet voor het dilemma „alles of niets” kunnen stellen en dus geen machtspositie in kunnen nemen. De machtspositie van de grossier vindt dus haar grond in de feitelijke of potentiële concurrentie tussen fabrikanten.

Op het eerste gezicht lijkt het alsof de concurrentie tussen fabrikanten hier het normale effect heeft van tot prijsverlaging te werken. Maar bij nader toezien blijken de verschillen groot, zelfs principieel. Normaal is, dat, als ten gevolge van de concurrentie van aanbieders de prijs lager komt te liggen, *alle* afnemers daarvan profiteren. Maar hier is het anders. De verworven prijsverlaging geldt slechts voor die afnemers, die door hun machtspositie speciale concessies hebben afgedwongen en niet voor de anderen. Neen, sterker, de betekenis van de prijsreducties is juist in dit verschil, in deze prijsdiscriminatie, gelegen. Als de extra korting voor alle afnemers zou gelden, dan zou deze zelfs belangrijk minder aantrekkelijk zijn.

Het grote belang is niet dat men tegen lagere prijzen kan kopen, maar dat men hier een voorsprong op zijn concurrenten verwerft. Wat het afnemende bedrijf betreft is er dus geen enkel bezwaar tegen als de prijsreductie aan zijn kant tot uiteindelijk gevolg heeft, dat de prijzen voor de andere afnemers gaan stijgen, respec-

tievelijk dat een anders mogelijke daling van de prijs achterwege blijft. Kostprijsstechnisch gezien is dit contrair verloop van de aanbiedingsprijzen niet alleen denkbaar, maar zelfs waarschijnlijk. De extra bonus moet immers of uit de winst van de fabrikant komen of als een extra kostenelement voor de totale produktie worden beschouwd. In al die gevallen, waarin de winst van de fabrikant niet de normale grenzen overschrijdt, werkt de extra bonus als een kostenverhoging voor de overige afnemers. Anders gezegd: als de winst van de fabrikant normaal is, moet iedere bonus, aan een bepaalde afnemer toegestaan, ten laste van de overige afnemers komen.

Hoe werkt een en ander nu in op de prijzen, die de consument moet betalen? De bonus van de commerciële organisatie vormt voor dat bedrijf een speciale ondernemerspremie. Uit de theorie van de prijsvorming volgt; dat speciale ondernemerspremies in het algemeen door de onderneming behouden kunnen worden, en niet via de onderlinge concurrentie aan de afnemers plegen te worden doorgegeven. Er is geen enkele reden om hier een uitzondering op deze regel te vermoeden. Eerder is er aanleiding om te verwachten, dat de tendentie tot prijsstijging voor die afnemers, die geen machtspositie ten aanzien van de fabrikant innemen, het algemene prijsniveau ongunstig zal beïnvloeden, al was het maar omdat een anders mogelijke prijsdaling achterwege moet blijven.

Prijsreducties, door een groep distribuanten afgedwongen, op grond van hun machtspositie ten aanzien van de fabrikant, hebben dus de tendentie de kosten van levensonderhoud niet te verlagen, maar juist te verhogen. Het probleem beperkt zich evenwel niet tot de verhouding fabrikant - commerciële organisatie. Wij zagen een zelfde invloed immers werkzaam in de detailhandel (niet specifiek doorberekenen van de kosten van een aanvankelijk incidentele verkoop op afbetaling) en bij de grossiers (extra service).

Kenmerkend voor al deze problemen is, dat een *leverancier* door de relatieve macht van zijn afnemers, respectievelijk als gevolg van de concurrentie, gedwongen wordt tot het geven van extra service of het geven van een extra bonus. Juist omdat het hier aanvankelijk een incidenteel geval betreft, schijnt het alsof dit niet leidt tot een algemene verhoging van de prijzen. Maar incidentele concessies hebben de neiging steeds minder incidenteel te worden. Zodra een niet meer te verwaarlozen deel van de afzet onder deze „extra voordelige” condities valt, is de algemene verhoging van het kosten- en prijsniveau niet meer te ontgaan.

Wat vermeden moet worden, is die eerste stap, die zo gemakkelijk gezet wordt, maar die onverbidde consequenties met zich brengt. Het doen van die eerste stap kan vermeden worden als de leverancier direct geconfronteerd zou worden met de volledige gevolgen en van de eerste stap en van de consequenties daarvan. Dit moet gezien worden als de economische achtergrond van de

Amerikaanse Robinson Patman Act. Deze verbiedt het doen van concessies aan een enkele beroepsmatige afnemer als die niet tevens voor alle anderen, die in een zelfde positie zijn, gelden. Hierdoor wordt een zeer belangrijke rem gezet op het doen van die eerste stap. Maar niet alleen wordt hier de leverancier praktisch belet incidentele concessies te doen, ook voor de beroepsmatige afnemer, die een economische machtspositie inneemt, wordt het onder deze wetgeving minder interessant zulke concessies af te dwingen. Hij kan namelijk op deze wijze geen voorsprong meer op zijn collega's verkrijgen en dus geen ondernemerspremie incasseren.

Naar de vorm richt zich zulk een verbod tot het doen van incidentele concessies tegen de hier in een zwakke positie staande leverancier. Met deze realiteit dient men terdege rekening te houden. Zou de wetgever voor het overtreden van deze bepalingen dan ook alleen de zwakste partij aansprakelijk stellen, dan is te verwachten, dat de sterkste partij toch zal blijven aandringen en waarschijnlijk behulpzaam zal zijn bij het zoeken naar vormen, waardoor het bewijs van de overtreding moeilijk geleverd kan worden.

Dat kan op velerlei wijze. De Amerikaanse wetgever heeft met een bewonderenswaardig realisme dan ook beide partijen strafrechtelijk verantwoordelijk gesteld: niet alleen de leverancier, die een incidentele concessie doet, maar ook de afnemer, die daarvan profiteert. Hierdoor is de rechter in staat rekening te houden met de drang, respectievelijk dwang, die van de afnemer is uitgegaan.

Wij hebben het nuttig geoordeeld in dit artikel onder andere ook op enige aspecten van economische macht met betrekking tot de prijsvorming in te gaan, omdat binnenkort de behandeling van het ontwerp van wet houdende regelen omtrent de economische mededinging te verwachten is. De door ons behandelde gevallen zijn namelijk in zoverre interessant, omdat:

1. zij niet veronderstellen een machtspositie bij de aanbieder, maar juist bij de *afnemer*;
2. de uitwerking van deze machtspositie in eerste instantie het karakter heeft van extra onbetaalde service, respectievelijk van incidentele prijsreducties.

Het komt ons voor, dat het huidige wetsontwerp juist door deze twee bijzondere aspecten geen middel tegen deze vormen van machtsposities oplevert. Toch zijn juist deze vormen voor onze hedendaagse maatschappij als belangrijk te beschouwen. Hun invloed op de prijsvorming, en via deze op de kosten van levensonderhoud, mag ons inziens niet veronachtzaamd worden. Het is te hopen, dat een weg gevonden kan worden om het wetsontwerp economische mededinging alsnog zo te amenderen, dat ook de machtsposities van afnemers, die in eerste instantie tot prijsconcessies voeren, maar die op den duur tot prijsverhogingen leiden; kunnen worden tegengegaan.

Amsterdam.

Dr. W. J. v. d. WOESTIJNE.

Leeft met Uw tijd mee

Leest de E.-S.B.

De tankvrachtenmarkt in 1955

In tegenstelling tot de gang van zaken op de algemene vrachtenmarkt, waar de stemming, zoals uit het overzicht in het nummer van 7 dezer bleek, bij voortdoring vast was, heeft de tankvrachtenmarkt zich in het afgelopen jaar gekenmerkt door een zeer wisselvallig verloop. Weliswaar was er vrijwel steeds vraag naar ruimte voor het vervoer van donkere olie op rejsbasis, terwijl in de loop van het jaar door de Engelse grote maatschappijen hernieuwde belangstelling werd getoond voor tonnage op timecharter-basis gedurende een reeks van jaren, maar de vrachtencurve was uitermate grillig en diepte- en hoogtepunten wisselden elkaar af.

Nadat rond de jaarwisseling voor het vervoer van donkere olie van de Perzische Golf nog de schaalvracht plus 50 pCt. was betaald, daalde de vracht in de loop der maand januari tot minus 5 pCt. om in februari, voor verscheping in maart, wederom tot plus 60 pCt. te stijgen. Laatstgenoemde vracht gold overigens uitsluitend voor het vervoer van donkere olie van het Nabije Oosten. Van de Caraïbische Zee werd ter zelfder tijd niet meer dan plus 40 pCt. betaald, terwijl in de Amerikaanse sector als hoogste vracht USMC plus 15 pCt., d.w.z. de schaalvracht plus 30 pCt., basis Aruba/New York, werd bedongen.

Reeds gedurende de eerste helft van maart sloegen de vrachten opnieuw een dalende richting in. Begin april konden reders niet meer dan minus 10 pCt. bedingen waarmede overigens het dieptepunt nog niet was bereikt. In de maanden mei/juni toch waren reders genoodzaakt met de schaalvracht minus 30 pCt. genoegen te nemen. Amerikaanse bevrachters slaagden er in april/mei in ruimte op basis van USMC minus 30/35 pCt. te sluiten. In juni daalde de vracht zelfs tot USMC minus 60 pCt.! Tegen de verwachting in — de zomermaanden zijn als regel de minst gunstige — stegen de vrachten echter in juli. Werd de maand tevoren door reders nog de schaalvracht minus 30 pCt. geaccepteerd, in juli konden zij voor speciale trajecten en grootte plus 10 pCt. bedingen. Ook in de Amerikaanse sector trok de vracht aan tot USMC minus 15 pCt.

Gedurende de maanden augustus/september onderging het vrachtenpeil geen ingrijpende wijziging al was de tendentie eerder iets zwakker. Eind oktober breidde de vraag naar ruimte zich echter snel uit en konden de vrachten scherp stijgen. Van de Perzische Golf werden tal van schepen voor het vervoer van donkere olie tegen de schaalvracht plus 30/35 pCt. bevracht; op het transatlantische traject steeg de vracht tot plus 27½ pCt. Dollarbevrachters zagen zich eveneens genoopt hogere vrachten te betalen. Van USMC minus 37½ pCt. in augustus steeg de vracht eind oktober tot USMC minus 15 pCt.

In november bereikte de activiteit haar hoogtepunt. Van de schaalvracht plus 30/35 pCt. liep de vracht van de Perzische Golf snel op tot plus 125 pCt. Gedurende de eerste helft van december bleef de gunstige stemming gehandhaafd. December-tonnage was zeer schaars geworden en de Engelse grote maatschappijen waren dan ook gedwongen voor de weinige nog onbevrachte schepen de schaalvracht plus 200 pCt. van de Perzische Golf te betalen. Van de Caraïbische Zee werd voor december/begin januari-tonnage plus 165 pCt. betaald. Eind december trok het merendeel der bevrachters zich uit de markt

terug en sloegen de vrachten een dalende richting in. Een rederij, welke één harer tankers „spot prompt” had laten lopen in de hoop een hoge vracht te kunnen bedingen, moest ten slotte met de naar verhouding lage vracht van plus 25 pCt. genoegen nemen.

Voor Franse rekening werd gedurende de tweede helft van december aanvankelijk nog plus 152 pCt., later echter plus 130 pCt. betaald, terwijl de Engelse grote maatschappijen voor transatlantische reizen per januari ruimte tegen de schaalvracht plus 90 pCt. bevrachtten. In de Amerikaanse sector volgden de vrachten de stijgende lijn elders. Nadat in de maand november USMC plus 100 pCt. was betaald zagen bevrachters zich genoodzaakt plus 135 pCt. = schaalvracht plus 165 pCt. te betalen, terwijl naar Zuid-Amerika ruimte tegen USMC plus 125 pCt. werd gesloten. Ook hier werd de opgaande lijn in december onderbroken. Ruim aanbod van tonnage deed de vracht tegen het einde der maand tot USMC plus 50 pCt. voor schepen onder niet-Amerikaanse vlag teruglopen.

Ofschoon de vraag naar schone tankers in het afgelopen jaar aanzienlijk geringer was dan naar vuile tankers, volgden de vrachten over het geheel de up's en down's voor laatstgenoemde categorie. Begin januari varieerde de vracht tot MOT plus 25 pCt. tot plus 35 pCt. in de februari tot plus 45 pCt. te stijgen. Dollarbevrachters sloten schone tonnage tegen USMC plus 10 pCt. in januari, minus 7½/10 pCt. midden maart en plus 7½ pCt. eind maart. In april daalde de vracht tot minus 5 pCt., in mei tot minus 17½ pCt. om in juni op minus 22½ pCt. een dieptepunt te bereiken. In juli/augustus breidde de vraag zich enigszins uit en steeg de vracht tot plus 25/40 pCt. De maanden september/oktober brachten praktisch geen wijziging in het vrachtenpeil, maar in november liep de vracht snel op tot plus 125 pCt., terwijl voor Amerikaanse rekening ruimte naar de oostkust van Zuid-Amerika tegen USMC plus 100 pCt. = MOT plus 187 pCt. werd bevracht. Begin december liep de vracht op tot USMC plus 125 pCt., maar evenals in de vuile sector nam de vraag tegen het eind der maand december aanzienlijk af en daalde de vracht voor transatlantische reizen tot MOT plus 140 pCt.

De scherpe fluctuaties, zo typerend voor de tankvrachtenmarkt, weerspiegelen zich in de maandelijks door de London Tanker Brokers Panel vastgestelde vrachten:

Van de Caraïbische Zee

	Donkere olie sterlingvracht	Schone olie sterlingvracht	Donkere olie dollarvracht
januari	MOT + 40 pCt.	MOT + 30 pCt.	USMC — 2½ pCt.
februari	netto MOT-vracht	MOT + 30 pCt.	USMC — 30 pCt.
maart	MOT + 32½ pCt.	MOT + 45 pCt.	USMC — 8 pCt.
april	MOT — 17½ pCt.	MOT + 25 pCt.	USMC — 42½ pCt.
mei	MOT — 27½ pCt.	netto MOT-schaalvracht	USMC — 50 pCt.
juni	MOT — 30 pCt.	MOT — 15 pCt.	USMC — 51½ pCt.
juli	MOT — 28 pCt.	MOT — 5 pCt.	USMC — 50 pCt.
augustus	MOT + 2½ pCt.	MOT + 35 pCt.	USMC — 29 pCt.
september	MOT — 5 pCt.	MOT + 17½ pCt.	USMC — 35 pCt.
oktober	MOT — 7½ pCt.	MOT + 22½ pCt.	USMC — 36 pCt.
november	MOT + 25 pCt.	MOT + 37½ pCt.	USMC — 13 pCt.
december	MOT + 125 pCt.	schaalvracht + 125 pCt.	USMC + 56 pCt.
jaar-gemiddelde	MOT + 9,1 pCt.	MOT + 29,1 pCt.	USMC — 24,3 pCt.

Van de Perzische Golf

	Donkere olie sterlingvracht	Donkere olie dollarvracht
januari	MOT + 41½ pCt.	USMC + 10 pCt.
februari	MOT + 29 pCt.	USMC — 10 pCt.
maart	MOT + 35½ pCt.	USMC — 6½ pCt.
april	MOT — 17½ pCt.	USMC — 42½ pCt.
mei	MOT — 25 pCt.	USMC — 48 pCt.
juni	MOT — 26½ pCt.	USMC — 49 pCt.
juli	MOT — 26½ pCt.	USMC — 49 pCt.
augustus	MOT + 2½ pCt.	USMC — 29 pCt.
september	MOT — 5 pCt.	USMC — 35 pCt.
oktober	MOT — 5 pCt.	USMC — 34 pCt.
november	MOT + 27½ pCt.	USMC — 11½ pCt.
december	MOT + 115 pCt.	USMC + 50 pCt.
jaargemiddelde	MOT + 12,1 pCt.	USMC — 21,2 pCt.

Een jaargemiddelde van MOT plus 9,1 pCt. voor vuile tankers van de Caraïbische Zee is voor een modern dieseltankschip van ca. 16.000 ton draagvermogen met een dienstnelheid van 14 mijl bij een verbruik van ca. 24 ton dieselolie vrijwel gelijk aan 24/- per ton draagvermogen per maand op timecharter-basis. In de schone vaart bedroeg het jaargemiddelde van de Caraïbische Zee MOT plus 29,1 pCt., hetgeen uitkomt op ca. 29/6 op timecharter-basis. Bij de geldende zeer hoge bouwrijzen levert een gemiddelde vracht van MOT plus 9,1 pCt. slechts een zeer matig rendement op het geïnvesteerde kapitaal. Het ware dan ook in het belang zowel van bevrachters als reders indien de vaak hoge vrachten in de wintermaanden en lage vrachtcijfers gedurende de zomermaanden — het verschil tussen juni en december 1955 van de Caraïbische Zee bedroeg niet minder dan 155 pCt. — konden worden vermeden en de vrachten zich op een meer gelijkmatig en in de middelen rendabeler niveau vaststellen.

Zoals reeds vermeld toonden de Engelse grote maatschappijen verleden jaar hernieuwde belangstelling voor tonnage op timecharter-basis gedurende een reeks van jaren. De eerste bevrachtingen kwamen reeds in de maand mei tot stand en wel voor een duur van twee jaren tegen 18/3 à 18/6 per ton draagvermogen per maand voor spoedig beschikbare schepen. In juni bleken bevrachters bereid ruimte voor een duur van vijf jaren, oplevering 1956/begin 1957 tegen de hoger vracht van 21/- à 22/- per ton, te sluiten. In de maanden juli/augustus konden ook nieuw te bouwen schepen met oplevering 1958/59 op timecharter worden bevracht. Verschillende afdoeningen kwamen op basis van 25/- voor een duur van acht jaren tot stand. Reders van een voor Noorse rekening in aanbouw zijnde tanker met een draagvermogen van 20.000 ton, oplevering januari 1957, slaagden er in 28/- voor vijf jaren te bedingen. Voor een supertanker van 32.000 ton draagvermogen, oplevering eind 1957, werd 23/- voor zeven jaren betaald. Afgezien van de vraag voor Engelse rekening toonden ook Amerikaanse bevrachters, o.a. Esso, Stanvac, Sovac e.a. belangstelling voor tonnage op timecharter, merendeels voor een duur van vijf jaren tegen vrachten variërend van \$ 3,60 tot \$ 3,80. In het vierde kwartaal ging de belangstelling van Esso uit naar tonnage voor achtereenvolgende reizen gedurende twaalf tot achttien maanden op basis van de maandelijks door de London Tanker Brokers Panel vast te stellen vracht met minima/maxima plus 12½/80 pCt., later oplopend tot plus 120 pCt. voor de eerste en plus 25/100 pCt. voor de volgende reizen. De vrachten in de Amerikaanse sector ten slotte volgden vrijwel die welke in de overige afdelingen werden betaald. Zij fluctueerden van USMC minus 60 pCt. in juni tot USMC plus 155 pCt. voor schepen onder Amerikaanse vlag in december.

Zoals uit het voorgaande blijkt waren de fluctuaties op

de tankvrachtenmarkt verleden jaar even veelvuldig als scherp, met november en eerste helft december als zeer gunstige maanden. Voor de tankvrachtenmarkt geldt nog steeds: „It is either a feast or a famine”! Geconcentreerde vraag doet de vrachten vaak in één enkele week tijds scherp oplopen, terwijl het tegenovergestelde geschiedt zodra met name de grote maatschappijen zich uit de markt terugtrekken. De vice-president der Esso Shipping Company wees er onlangs op dat de wereldtankvloot thans een draagvermogen heeft van 39 mln. ton, d.w.z. het dubbele van vóór de tweede wereldoorlog¹⁾. Gedurende de achterliggende negen jaren werden niet minder dan 1.100 nieuw gebouwde schepen met een draagvermogen van bijna 19,5 mln. ton in de vaart gebracht.

Blijkens de jongste door Lloyd's Register gepubliceerde gegevens waren op 31 december jl. 212 tankschepen met een bruto inhoud van 2.627.756 ton in aanbouw. Tot goed begrip dient er op te worden gewezen dat deze tonnenmaat niet insluit de orders in portefeuille met welke uitvoering nog geen begin is gemaakt. Houdt men met deze laatste categorie rekening dan komt men per ultimo 1955 op een totaal van 13/14 mln. ton draagvermogen aan in aanbouw resp. bestelling zijnde schepen. Waren begin vorig jaar nog tankschepen met een draagvermogen van 1.250.000 ton opgelegd, aan het einde van het jaar waren nog slechts 29 tankers met een draagvermogen van ca. 320.000 ton uit de vaart. Met redelijke zekerheid mag worden aangenomen dat verschillende dezer schepen ook niet meer in de vaart zullen worden gebracht.

Ondanks de zeer aanzienlijke uitbreiding, welke de wereldtankvloot sedert het einde van de oorlog heeft ondergaan, lijkt het niet waarschijnlijk dat hierdoor een voorhands blijvend surplus aan ruimte zal ontstaan. Los van de noodzaak de oudere, minder economische schepen geleidelijk te vervangen, dient te worden gewezen op de stage uitbreiding van wereldproductie en wereldverbruik van petroleumproducten. De eerste steeg in het afgelopen jaar wederom met ten naaste bij 76 mln. tot rond 785 mln. ton. Amerika nam met rond 357 mln. ton de eerste plaats in, gevolgd door Venezuela — op het ogenblik de grootste exporteur van petroleumproducten — met een geraamde totale productie van 110 mln. ton. Het Nabije Oosten — Koeweit, Saoedie Arabië, Irak, Iran, Dakar en Bahrein — produceerde verleden jaar 160 mln. ton vergeleken met 136 mln. ton in 1954.

De toenemende behoefte aan energie is oorzaak dat het wereldpetroleumverbruik nog steeds een stijgende lijn volgt en al zullen perioden van een tijdelijk surplus aan tankruimte ook in de komende jaren afwisselen met tijden van een min of meer acuut tekort, voor een blijvend te groot aanbod van tanktonnage behoeft men m.i. niet bevreesd te zijn.

De tendentie om tankschepen met aanzienlijk groter draagvermogen dan het standaardtype van ca. 18.000 ton te bouwen, wint nog steeds veld. De thans in de vaart zijnde „supertankers” vertegenwoordigen reeds ca. 20 pCt. van het totale draagvermogen der wereldtankvloot! In dit verband wees de vice-president der Esso Shipping Company er op, dat de vervoerkosten op het traject US Gulf-Noord-Amerika van een tanker met een draagvermogen van 35.000 ton onder Amerikaanse vlag en in Amerika verbouwd tegen de daar geldende bouwrijzen ca. 35 pCt. lager zijn dan die van een schip met een draagvermogen van 18.000 ton. Uiteraard kunnen

¹⁾ Blijkens inmiddels door te Londen gevestigde firma John I. Jacobs Co. gepubliceerde gegevens bedroeg het totale aantal tankschepen — 2.000 ton en groter — per ultimo 1955: 2.732 met een draagvermogen van 41.030.812 ton.

„supertankers” — voor de Bulk Oil Carriers worden in Japan twee tankers met een draagvermogen van 80.000 ton gebouwd! — slechts op bepaalde trajecten worden ingezet. Het 18.000 ton type wordt dan ook terecht aangeduid als de „general purpose tanker”.

Rotterdam.

C. VERMEY.

ALMELO Centrum voor
Industriële vestiging in Twente
Tel. 05490-5361

(Advertentie)

De Nederlandse industrie in het vierde kwartaal van 1955

Ook in het laatste kwartaal van 1955 is de gang van zaken in de Nederlandse industrie in het algemeen zeer gunstig geweest. De industriële bedrijvigheid bleef in nagenoeg alle bedrijfstakken op een hoog peil. Zelfs in de maand november, waarin gewoonlijk de productie een daling te zien geeft, steeg het productie-indexcijfer. In december volgde enige teruggang tot ongeveer het peil van de overeenkomstige maand van 1954. Men dient er echter rekening mede te houden, dat in eerstgenoemde maand het aantal arbeidsdagen één minder bedroeg dan in december 1954. De index voor de gemiddelde dagproductie (in de verslagperiode een hoger cijfer aan, namelijk 156 tegen 149 in december 1954.

In de onderstaande tabel geven wij enkele cijfers omtrent het beloop van de industriële productie.¹⁾

Productie-indexcijfers van het volume van de productie in de gehele nijverheid exclusief de bouwnijverheid (1949=100)

	1954*		1955	
	Maand-cijfers	Kwartaal-cijfers	Maand-cijfers	Kwartaal-cijfers
januari	122		136	
februari	121	128	132	141
maart	141		156	
april	138	141	147	151
mei	140		146	
juni	145		161	
juli	139		148	
augustus	137	141	148	151
september	147		157	
oktober	149		158	
november	155	154	160	158
december	159		156	

Deze cijfers tonen aan, dat de industriële bedrijvigheid in 1955 verder is gestegen. In dat jaar bedroeg het productie-indexcijfer 150 tegen 141 in 1954 (1949 = 100), een stijging van ruim 6 pCt. In 1954 was dit indexcijfer bijna 12 pCt. hoger dan in het daaraan voorafgaande jaar. Het tempo van de toeneming is in 1955 dus afgenomen. Voor een deel kan dit worden toegeschreven aan het feit, dat in 1954 in vele gevallen wegens gebrek aan werkrachten van uitbreiding van de productiecapaciteit werd afgezien, terwijl voorts nagenoeg alle reservecapaciteit in gebruik was genomen. Verder had in 1955 een aantal bedrijven door onvoldoende arbeidsaanbod met onderbezetting te kampen.

De metaalnijverheid handhaafde haar bedrijvigheid op een zeer hoog peil. Weliswaas het indexcijfer van de omvang van de productie over het vierde kwartaal iets lager dan dat met betrekking tot de daaraan voorafgaande driemaandsperiode — een normaal seizoenverschijnsel — doch ongeveer 6 pCt. hoger dan over het tijdvak oktober tot en met december 1954. In de meeste sectoren van deze zeer heterogene bedrijfstak was een

stijging waar te nemen, zodat het nauwelijks mogelijk is een bepaald onderdeel aan te wijzen, dat het beloop van het indexcijfer in het bijzonder heeft bewerkstelligd. Het komt ons voor, dat de toeneming van de productie van *ruw staal* en van *stalen buizen* iets groter was dan de gemiddelde stijging van de bedrijvigheid in de bedrijfstak; ook de *ijzergieterijen* zagen haar bezetting sterk stijgen.

De *rijwielinindustrie* boekte wederom een belangrijke opdracht uit de Verenigde Staten. Zij ontwikkelt haar exportactiviteiten gestaag en is bovendien voor onderdelen steeds minder van invoer afhankelijk.

De gunstige gang van zaken op de *scheepswerven* duurde onverminderd voort. De opdrachten, waarover men thans beschikt, verzekeren een goede bedrijfsbezetting voor enkele jaren.

Gedurende het vierde kwartaal van 1955 werd, blijkens gegevens van Lloyd's Register, in Nederland begonnen met de bouw van 46 motorschepen met een gezamenlijke inhoud van ruim 80.000 b.r.t. Te water werden gelaten 2 inhoudsruim en 46 motorschepen met een totale inhoud van ruim 86.500 b.r.t. Voltooid werd 153.200 b.r.t. verdeeld over 85 stoomschepen en 33 motorschepen. Het onderhanden werk liep daardoor iets terug. Nederland stond gemeten naar de omvang van het onderhanden werk op 31 december op de vierde plaats van de scheepsbouwende landen, na Groot-Brittannië, Japan en West-Duitsland. In aanbouw waren op Nederlandse werven 153 schepen met een totale inhoud van 509.000 b.r.t., waarvan 11 tankschepen met een inhoud van 176.300 b.r.t.

Gedurende het onderhavige kwartaal werd onder andere opdracht ontvangen tot de bouw van een groot passagiersschip, ter vervanging van de in 1940 verloren gegane Statendam.

De omvang van de productie in de *chemische bedrijven* — zonder de petrochemische industrie — was in het vierde kwartaal van 1955 groter dan zowel gedurende het derde kwartaal als tijdens het vergelijkbare tijdvak van 1954. Ook de *aardoliebedrijven* breidden haar productie wederom uit. Vooral de laatstgenoemde bedrijven ondergaan een snelle expansie, waardoor het indexcijfer op zichte van 1949 gedurende 1955 daaraan voorafgaand jaar opzicht van 414 gedurende het daaraan voorafgaand jaar. De chemische industrie zonder de petrochemie ziet eveneens haar bedrijvigheid nog steeds toenemen; deze bereikte (1949 = 100) gedurende 1954 het peil van 143 en in 1955 reeds 153.

De *bouwnijverheid* kon, door het zachte najaar, gedurende het gehele vierde kwartaal doorwerken en bereikte mede daardoor over geheel 1955 nog een bevredigende productie. Gedurende het tijdvak oktober tot en met december konden dan ook ongeveer 20.698 nieuwe woningen worden opgeleverd, waartoe het jaartotaal het aantal van 60.819 bereikte tegenover

¹⁾ Deze en alle andere hier gebruikte cijfers zijn, behoudens wanneer anders is vermeld, ontleend aan publikaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

68.487 in 1954. Niettemin blijft de produktie van woningen nog steeds achter bij hetgeen wenselijk is. Dit heeft geleid tot een aantal maatregelen, die beogen vooral dit gedeelte van de bouwnijverheid te stimuleren. Zo zal onder andere het vergunningsbeleid voor anderé bouwwerken dan woningen worden verscherpt. Voorts noemen wij nog de samenwerking tussen grote gemeenten en het sluiten van vrij langdurige contracten van deze combinaties met bouwondernemingen voor het bouwen van systeemwoningen onder bepaalde voorwaarden, waarvan de bouw gedeeltelijk als extra-contingent zal worden goedgekeurd. De activiteit van de systeembouw, die sedert jaren reeds geleidelijk afnam, gaf mede daardoor op het einde van 1955 wederom een opleving te zien.

De stijging van de produktie van *metselbaksteen* in het derde kwartaal vond in de verslagperiode voortzetting. Deze toeneming was van dien aard, dat de achterstand, welke in het eerste halfjaar was ontstaan, geheel kon worden ingelopen. De jaarproduktie was zelfs nog iets groter dan in 1954. Een verklaring voor de sterke stijging van de produktie gedurende het laatste halfjaar van 1955 moet vooral worden gezocht in de gunstige weersomstandigheden gedurende de zomermaanden, waardoor de vorming van rauwe stenen in hoge mate werd begunstigd. Vermeldenswaard is nog, dat aan het einde van het jaar werd besloten de uitvoer van metselbaksteen in 1956 te beperken tot 3 pCt. van de jaarproduktie, hetgeen overeenkomt met omstreeks 45 miljoen stuks waalformaat.

Ook bij de *straatsteenindustrie* was de produktie in het laatste kwartaal van 1955 groter dan in hetzelfde tijdvak van het voorafgaande jaar. Evenals bij de metselbaksteen werd hier de produktie in het eerste halfjaar belemmerd door een tekort aan rauwe stenen. Dank zij de voor de vorming van rauwe stenen gunstige weersomstandigheden gedurende de zomer kon de produktie in het laatste halfjaar van 1955 aanzienlijk worden opgevoerd en de achterstand nagenoeg worden ingehaald.

In het laatste kwartaal van 1955 werden meer *dakpannen* vervaardigd dan in dezelfde periode van 1954. Voornamelijk is dit een gevolg van het wederom in bedrijf stellen van één van de grootste fabrieken, welke in 1954 door brand werd verwoest. Ook de totale produktie in 1955 was daardoor iets groter dan die in 1954.

De produktie van *kalkzandsteen* was in de verslagperiode eveneens groter dan in het overeenkomstige tijdvak van 1954. De totale produktie in 1955 lag echter op een lager peil dan die in het daaraan voorafgaande jaar.

Dank zij de vergroting van de produktiecapaciteit in de loop van 1955 werd in het vierde kwartaal meer *cement* geproduceerd dan in de laatste drie maanden van 1954. Ook bij de *cementwarenindustrie* was de bedrijvigheid in het algemeen groter dan in het laatste kwartaal van 1954. Een produkt, dat in dit onderdeel van de bouwmaterialenindustrie bezig is zich een belangrijke plaats te veroveren, is de betonklinkerkei. Dit produkt blijkt als bestratingmateriaal zeer goed te voldoen. De produktie is de laatste tijd aanzienlijk gestegen, terwijl een verdere uitbreiding van de capaciteit binnen korte tijd is te verwachten.

De binnenlandse afzet van de *textielindustrie*, waarvan vooral de katoenindustrie, de band- en vlechnijverheid en de tricotindustrie in het tweede en een groot gedeelte van het derde kwartaal de weerslag ondervonden van het onstabiele beleid van de Overheid ten aanzien van de omzetbelasting, is na 1 september aanzienlijk toegenomen.

De bedrijvigheid in de wollen stoffen industrie heeft veel minder onder de invloed gestaan van de veranderingen in de omzetbelasting en de afzet, die vooral plaats heeft aan de confectie-industrie, was dan ook vrij gelijkmatig. De afschaffing van de omzetbelasting kwam uiteraard de bedrijvigheid van de bedrijfstak in haar geheel genomen echter ten goede; de produktie van de meeste onderdelen was dan ook belangrijk groter dan in de overeenkomstige periode van 1954. In vele gevallen was het zelfs niet mogelijk op een enigszins redelijke termijn aan de vraag te voldoen.

Hoewel in de laatste vier maanden het produktieverlies voor een belangrijk gedeelte kon worden ingehaald, heeft de onregelmatige bedrijfsbezetting, mede veroorzaakt door het beleid op het gebied van de omzetbelasting, de resultaten van vele bedrijven in 1955 ongunstig beïnvloed.

De *confectie-industrie* heeft slechts weinig nadeel ondervonden van de vroegtijdig aangekondigde afschaffing van de omzetbelasting. Van een kopersstaking van het publiek en de detailhandel was nauwelijks sprake. Een sterke stijging van produktie en afzet in het laatste kwartaal van 1955 had dan ook niet plaats. Wel was de omzet in het binnenland groter dan in het overeenkomstige kwartaal van 1954. Deze toeneming is echter voornamelijk een gevolg van de stijging van de waarde per eenheid produkt, welke voortvloeit uit het feit, dat het kwaliteitsaspect bij de aankoop van textiel een steeds belangrijker rol gaat spelen, terwijl de prijs hierbij van minder belang is geworden. De invoer nam ten opzichte van het vierde kwartaal van 1954 toe, terwijl de export nagenoeg gelijk bleef. Ook in de voorafgaande kwartalen kan deze ontwikkeling worden waargenomen. Het percentage van de invoerwaarde dat door de waarde van de uitvoer wordt gedekt is in 1955 dan ook sterk gedaald.

In overeenstemming met het seizoenpatroon vertoonde het produktie-indexcijfer van de *voedings- en genotmiddelenindustrie* in oktober en november een niet onbelangrijke stijging en een vrij sterke daling in december. Het gemiddelde indexcijfer van deze maanden lag enige punten boven dat van de laatste drie maanden van 1954.

De bedrijvigheid in de *chocolade-industrie* nam ten opzichte van het overeenkomstige kwartaal van 1954 in vrij belangrijke mate toe. Dit is voornamelijk toe te schrijven aan het feit, dat de daling van de cacao-prijzen werd gevolgd door een verlaging van de prijzen van chocolade, waardoor de afzet in het binnenland werd gestimuleerd.

De voor de *vleesconserven-industrie* zo belangrijke export steeg ten opzichte van het laatste kwartaal van 1954 zowel naar waarde als naar hoeveelheid. In de voorafgaande maanden van 1955 was de uitvoer van deze bedrijfstak aanzienlijk gedaald als gevolg van het teruglopen van de afzet van ham in blik naar de Verenigde Staten van Noord-Amerika. De export naar laatstgenoemd land verbeterde in de verslagperiode echter enigszins. In hoeverre hier sprake is van een herstel is moeilijk te beoördelen. De stijging van de uitvoer naar het Verenigd Koninkrijk vond voortzetting, terwijl de spreiding van de export een verdere verbetering te zien gaf.

De uitbreiding van de produktie en de afzet van *sigaren* hield aan. De jaarproduktie bereikte een naoorlogs hoogtepunt; het peil van vóór de oorlog is evenwel nog niet bereikt. Ook de *sigarettenindustrie* breidde haar produktie uit. Daartegenover stond een verdere teruggang van de produktie en de afzet van de *tabakskerverijen*. Voornamelijk is deze daling een gevolg

van het afnemend shagverbruik. Zo lang de hoogconjunctuur aanhoudt mag men een verder teruglopen van de consumptie van dit produkt verwachten.

In de *lederindustrie* behaalden vooral de bedrijven welke zoollerder vervaardigen weinig gunstige resultaten. Dit produkt ondervindt de laatste jaren in toenemende mate de concurrentie van rubber en plastic zolen.

Het aantal geproduceerde lederen *schoenen* was groter dan in dezelfde periode van 1954, terwijl de produktie van pantoffels en rubber schoeisel iets lager was.

De opgaande lijn in de produktie van de *rubberindustrie* werd ook in de periode, welke wij beschrijven, niet onderbroken. Slechts de produktie van rijwielbanden liep enigszins terug.

Ook de stijging van de *papierproduktie* hield aan, hetgeen eveneens het geval was met de produktie van de *grafische industrie*.

Met betrekking tot de vooruitzichten voor 1956 kan worden opgemerkt, dat er geen tekenen zijn, die wijzen op een daling in het peil van de industriële bedrijvigheid. Integendeel, de omstandigheden op het einde van de onderhavige verslagperiode wettigen de verwachting, dat, althans over het eerste kwartaal van 1956, wederom gunstig kan worden gerapporteerd.

's-Gravenhage.

Drs. J. C. BOTTEMA.
Drs. A. G. TER HENNEPE.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

6e Landdag voor Economen

Zaterdag 24 maart a.s. zal in Nijmegen onder auspiciën van de Contact-Commissie van Academisch Gevormde Economen de 6e Landdag voor Economen worden gehouden.

Dr. P. Rijkens zal spreken over „Theorie en praktijk van de winstdeling”. Als officiële debaters zullen het woord voeren de heren Drs. J. W. de Pous en Drs. D. Roemers. Discussieleider is Prof. Dr. A. H. M. Albrechts.

In de voormiddag zijn er excursies naar A. S. W. Apparatenfabriek N.V., N.V. Uitgevers Maatschappij „De Gelderlander”, N.V. Hyster Europe, Kunstzijdespinnerij Nyma N.V., Prov. Gelderse Electr. Mij. N.V., Swift-Schoenfabriek C.V.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

In het kader van haar afromingspolitiek accepteerde De Nederlandsche Bank gedurende de verslagweek biedingen op jaarspromessen tegen een disconto van $1\frac{1}{2}$ pCt. per jaar. De politiek van renteverhoging, die door deze instelling gedurende de laatste maanden werd gevolgd, omvatte tot dusverre de volgende stappen:

19 januari 1956: verhoging van het afgiftdisconto voor 5 jaarsschatkistbiljetten van $1\frac{3}{4}$ op 2 pCt.;

7 februari: verhoging van het wisseldisconto van $2\frac{1}{2}$ op 3 pCt. en van het promessendisconto alsmede de debetrente voor voorschotten in rekening-courant aan banken enz. van 3 op $3\frac{1}{2}$ pCt.;

1 maart: verhoging van het afgiftdisconto van 5 jaarbiljetten van 2 op $2\frac{1}{4}$ pCt.;

U kunt ons helpen

De Overzeese Weekeditie van de Nieuwe Rotterdamse Courant blijkt hoe langer hoe meer te voorzien in een behoefte van landgenoten in den vreemde. Vele Nederlanders overzee zijn echter nog niet op de hoogte van het bestaan van deze unieke uitgave van de N.R.C., welke — gedrukt op speciaal dun papier — per luchtpost vliegensvlug naar alle delen van de wereld wordt gezonden. Help ons een handje en stuur ons op een briefkaart even de namen en adressen van Uw familieleden, vrienden en kennissen in overzeese landen, opdat wij hun gratis per luchtpost een nummer ter kennis-making kunnen sturen. Wij zullen U hiervoor zeer erkentelijk zijn. Indien U er over mocht denken, om Uw zoon of dochter of anderen van U vandaan met een kwartaalabonnement te verrassen, dan zullen wij ook U graag een nummer ter beoordeling toezenden.

OVERZEESSE WEEKEDITIE N.R.C.

POSTBUS 824 — ROTTERDAM

Overweegt U eens ook

E.-S.B.

in Uw publiciteit te betrekken!!!

Coöp. Ver. „Draagt Elkanders Lasten” U.A.
TRAMSTRAAT 60, EINDHOVEN

vraagt

ASSISTENT

voor de afdeling STATISTIEK.

Voorwaarden: Diploma H.B.S.-B, aanleg. voor wiskunde, creatieve eigenschappen, aanleg voor tekenen, vaardige pen.

Gegadigden moeten genegen zijn, zich te onderwerpen aan een psychotechnisch onderzoek.

Ervaring op statistisch gebied strekt tot aanbeveling. Bij gebleken geschiktheid goede vooruitzichten. Afschriften van puntenlijsten en diploma's gaarne ter inzage. Brieven te richten aan het Bestuur van bovengenoemde Vereniging.

(Zie vervolg vacatures op pag. 228)

DE TWENTSCHE BANK N.V.

Gecombineerde Maandstaat op 29 februari 1956

Kas, Kassiers en Dag- geldningen . . . f.	99.778.455,74	Kapitaal f.	49.000.000,-
Nederlands		Reserve "	20.000.000,-
Schatkistpapier . . .	411.500.000,-	Bouwreserve "	1.000.000,-
Ander Overheidspapier, .	68.382.969,70	Deposito's op Termijn . .	230.111.987,11
Wissels "	15.537.150,99	Crediteuren "	768.433.369,80
Bankiers in Binnen- en Buitenland. "	36.618.195,54	Geaccepteerde Wissels . .	896.869,43
Effecten, Syndicaten en Waarden "	61.616.319,50	Door Derden	
Prolongatiën en Voor- schotten tegen Effecten . .	36.122.057,02	Geaccepteerd "	469.103,75
Debiteuren "	372.609.602,65	Overlopende Saldi en	
Deelnemingen (incl. Voorschotten). "	6.209.802,68	Ander Rekeningen	43.463.223,73
Gebouwen "	5.000.000,-		
	<u>f. 1.113.374.553,82</u>		<u>f. 1.113.374.553,82</u>

5 maart: verhoging van het afgiftedisconto van jaarspromessen van 1 op $1\frac{1}{2}$ pCt.

Zoals gebruikelijk paste het renteniveau op de open geldmarkt zich geheel bij deze wijzigingen aan, zodat het voor termijnen tussen één en vijf jaar thans trapsgewijze oploopt van $1\frac{1}{2}$ tot $2\frac{1}{4}$ pCt. per jaar.

Relatief is de geleidelijk doorgevoerde verhoging van het geldrenteniveau hier te lande aanzienlijk; voor het jaarpapier gold een jaar geleden nog een officieel afgiftetarief van $\frac{3}{4}$ pCt., zodat sindsdien één verdubbeling heeft plaatsgevonden.

In absolute cijfers is en blijft de Nederlandse geldmarkt echter ook nu nog een goedkoopste-eiland. Deze week bood bijv. de Amerikaanse Schatkist 11-maandspapier à $2\frac{5}{8}$ pCt. p.j. aan. In Groot-Brittannië, waar het officiële wisseldisconto $5\frac{1}{2}$ pCt. bedraagt, wordt momenteel 3-maands-schatkistpapier, rentende $5\frac{1}{2}$ pCt. afgegeven; een 15-maands 5 pCt. schatkistlening mislukte daar gedurende de verslagweek. In Duitsland, waar callgeldnoteringen van $4\frac{1}{4}$ pCt. voorkomen, werd het wisseldisconto der Centrale Bank op 8 maart verhoogd van $3\frac{1}{2}$ op $4\frac{1}{2}$ pCt. Slechts het feit, dat deze buitenlandse markten van de onze zijn afgeschermd door hoge heggen in de vorm van termijnmarktpremies of andere valutabarrières maakt de handhaving van ook thans nog lage rentevergoedingen hier te lande mogelijk.

De kapitaalmarkt.

In New York werden er gedurende de verslagweek nieuwe hoogte-records bereikt; het gemiddelde Dow Jones Industrials naderde zelfs het niveau van 500. In tegenstelling hiermede bleef de stemming op de Amsterdamse aandelenmarkt weifelend. De poli-

N.V. KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE ZOUTINDUSTRIE,

gevestigd te Boekelo (gemeente Enschede), kantoorhoudend te Hengelo (O.)

UITGIFTE

van

f 6.000.000,- aandelen op naam,

in stukken van f 1.000,- nominaal,

desgewenst in de vorm van niet op verzoek van de houder royeerbare certificaten van aandeel aan toonder, in stukken van f 1.000,- en f 100,- nominaal, uitgegeven door het Administratiekantoor van het Algemeen Administratie- en Trustkantoor N.V. te Rotterdam, ten volle delende in de resultaten van het boekjaar 1956 en volgende boekjaren.

De ondergetekende bericht, dat zij de inschrijving op bovenvermelde aandelen op naam en/of certificaten aan toonder, uitsluitend voor houders van claims, openstelt op

WOENSDAG, 21 MAART 1956

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur

TOT DE KOERS VAN 150 pCt.

ten kantore van

DE TWENTSCHE BANK N.V.

te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Hengelo (O.)

op de voorwaarden van het prospectus d.d. 9 maart 1956.

Prospectussen en inschrijvingsformulieren zijn verkrijgbaar bij de kantoren van inschrijving.

N.V. KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE ZOUTINDUSTRIE

Hengelo (O.), 9 maart 1956

tieke spanning in het Midden Oosten maakte nogal enige indruk, terwijl er nu en dan ook enig buitenlands aanbod in de grote fondsen viel te verwerken. De gestage stroom van emissies absorbeert voorts de laatste tijd vrijwel permanent beschikbare middelen in de risicodragende sfeer; dat het hier vaak niet onaanzienlijke bedragen betreft blijkt bijv. uit de emissie der Kon. Ned. Zout, welke onderneming f. 6 mln. reëel vraagt.

Op de obligatiemarkt bleven de fluctuaties gering; van enige invloed van de geleidelijke verhoging van de geldmarktrente(n) door de monetaire autoriteiten viel tot dusverre niets te bespeuren. Voor de 3½ pCt. obligatie-emissie der Bank voor Nederlandsche Gemeenten à 99½ pCt. bestond een zodanige belangstelling, dat een aanmerkelijke reductie op de inschrijvingen zal plaatsvinden; in marktkringen schreef men dit succes vooral aan de intekening door Rijksfondsen en spaarbanken toe.

In een interview met „De Zakenwereld” verklaarde de Minister van Financiën o.a.; dat de gemeenten weer vlottende schuld zullen moeten gaan consolideren. T.a.v. de vraag, of de Nederlandse kapitaalmarkt weer zal worden opengesteld voor buitenlandse emissies, wees de Minister erop, dat de Nederlandse belangen voorgaan, in welk kader hij herinnerde aan het verzoek van De Nederlandsche Bank aan de banken, om de financiering der lange investeringen en der afbetalingskredieten zoveel mogelijk via de kapitaalmarkt te leiden. Uit deze opmerkingen kan worden geconcludeerd, dat er bij onze monetaire autoriteiten, wat de vooruitzichten op iets langer

termijn betreft, blijkbaar toch wel enige twijfel bestaat omtrent het voortduren der huidige ruimte op de markt voor niet-risicodragend kapitaal.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	24 febr. 1956	2 mrt. 1956	9 mrt. 1956
Algemeen		209,1	215,8	214,9
Internat. concerns		270,4	283,8	282,5
Industrie		161,5	163,6	164,3
Scheepvaart		161,7	163,6	161,0
Banken		155,1	157,3	154,4
Indon. aand.		137,4	134,7	134,3
Aandelen				
Kon. Petroleum		647½	678½	678
Unilever		339½	367	362½
Philips		327½	338	334
A.K.U.		314	324	326½
Kon. N. Hoogovens		300	310	312
Van Gelder Zn.		267½	273½	274
H.A.L.		205¾	200¾	202½ 1)
Amsterd. Rubber		109¾	102	105
H.V.A.		130	127½	125¾
Staatsfondsen				
2½ pCt. N.W.S.		79½	79½	79½
3-3½ pCt. 1947		99	98½	98½
3 pCt. Grootboek 1946		96½	96½	96½
3 pCt. Dollarlening		96½	96½	96½
Diverse obligaties				
3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...		100½	100½	100½
3¼ pCt. Bk. v. Ned. Gem. 1954 II/III		96¾	96¾	96¾
3½ pCt. Philips 1948		101½	102	101½
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen		100¾	100¾	100¾
3¼ pCt. Westl. Hyp. Bank		95	95	95

1) ex div.

J. C. BREZET.

KONINKLIJKE FABRIEKEN DIEPENBROCK & REIGERS N.V.

Gevestigd te Ulft (gemeente Gendringen).

UITGIFTE

nom. f 1.328.000,-

gewone aandelen aan toonder,
elk groot f 500,-

ten volle delende in de resultaten van het boekjaar 1956
en van volgende boekjaren.

Ondergetekenden berichten, dat zij de inschrijving op
bovengenoemde aandelen, uitsluitend voor aandeel-
houders, openstellen op

Vrijdag 16 maart 1956,

bij haar kantoren te Amsterdam, Rotterdam en
's-Gravenhage,

TOT DE KOERS VAN 100 pCt.,

op de voorwaarden van het bij de inschrijvingskantoren
verkrijgbare prospectus.

**NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.
AMSTERDAMSCH E BANK N.V.**

Amsterdam, 7 maart 1956.

KONINKLIJKE FABRIEKEN DIEPENBROCK & REIGERS N.V.

Onder verwijzing naar het Prospectus van heden inzake de uitgifte van nom. f 1.328.000,- gewone aandelen, maakt ondergetekende bekend, dat zij met ingang van heden bereid is de thans uitstaande 6 pCt. preferente winstdelende aandelen om te ruilen in gewone aandelen en wel op de volgende basis:

Tegen inlevering van telkens één 6 pCt. preferent winstdelend aandeel KONINKLIJKE FABRIEKEN DIEPENBROCK & REIGERS N.V. van nom. f 1000,-, voorzien van dividendbewijs No. 32 tot en met No. 50 en talon, kunnen worden verkregen twee receptissen van gewone aandelen, elk groot nom. f 500,-, delende in de winst van het boekjaar 1956 en van volgende boekjaren.

De verwisseling wordt opengesteld te Amsterdam ten kantore van de
**NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.
AMSTERDAMSCH E BANK N.V.**

Houders van 6 pCt. preferente winstdelende aandelen behouden hun recht op het t.z.t. over het boekjaar 1955 op dividendbewijs No. 31 van deze aandelen te declareren dividend. Dit dividendbewijs dient derhalve vóór inlevering van de aandeelbewijzen daarvan te worden verwijderd.

Aan de uit de omwisseling verkregen gewone aandelen wordt, mits de aanbidding tot omwisseling als vorenbedoeld tijdig vóór sluiting der inschrijving op de emissie heeft plaatsgevonden, een zelfde inschrijvingsrecht terzake van bovengenoemde uitgifte toegekend als aan de reeds uitstaande gewone aandelen. In verband hiermede zijn de receptissen voorzien van een dividendbewijs No. 23, dat als claimbewijs is aangewezen. Bedoelde receptissen zullen met ingang van donderdag 29 maart 1956 kosteloos verwisselbaar zijn in de definitieve aandeelbewijzen.

De notering ter beurze van Amsterdam van de uit te geven gewone aandelen, alsmede t.z.t. de dooreenleverbaarheid van deze aandelen met de reeds uitstaande, zal worden aangevraagd.

Aan de leden van de Vereeniging voor den Effectenhandel te Amsterdam, de Vereeniging van Effectenhandelaren te Rotterdam en de Bond voor den Geld- en Effectenhandel in de Provincie te 's-Gravenhage en aan degenen die volgens artikel 5 van het provisie-reglement van de Nederlandse Organisatie van het Effectenbedrijf voor uitkering in aanmerking komen, wordt bij de omwisseling een provisie vergoed van 6 % (plus 4 % omzetbelasting) over de effectieve waarde van de uit te reiken gewone aandelen. Voor de berekening van deze uitkering zal worden uitgegaan van de koers van de gewone aandelen op 7 maart 1956. Deze provisie, alsmede het effectennotazegel, komen voor rekening van ondergetekende, zodat de omwisseling voor de aanbieders gratis kan plaatshebben.

**KONINKLIJKE FABRIEKEN
DIEPENBROCK & REIGERS N.V.**

Ulft, 7 maart 1956.

Grote financiële instelling met omvangrijke administratie zoekt jong afgestudeerd

ECONOOM of ACCOUNTANT

wiens taak het zal zijn zich volledig in de administratie in te werken, teneinde te kunnen assisteren c.q. mede leiding te kunnen geven bij de oplossing van problemen als:

**taakanalyse, efficiency,
marktanalyse, automatisering.**

Voor werkelijk bekwame jonge kracht uitstekende vooruitzichten.

Leeftijd tot 30 jaar.

Brieven met uitvoerige inlichtingen en bijvoeging van pasfoto onder letters B.P.N., aan Nijgh & van Ditmar, Adv. Bur., Noordeinde 49, Den Haag.

Sollicitanten moeten bereid zijn zich aan een psychotechnisch onderzoek te onderwerpen.

Hema

Op onze personeelafdeling
bestaat een vacature voor een

MEDEWERKSTER

(leeftijd tot 30 jaar)

Gezocht wordt:

iemand met een ruime belangstelling voor het personeelwerk, die de personeelchef terzijde kan staan bij het verzamelen en verwerken van gegevens van statistische en organisatorische aard. Zij, die een juridische of economische opleiding hebben genoten, genieten de voorkeur.

Uitvoerige sollicitaties, voorzien van een recente pasfoto, onder vermelding van opleiding en loopbaan te richten onder letter A aan de Personeelafdeling der N.V. Hema, Ruysdaelstraat 49, Amsterdam-Z.

Hema

De ware betekenis kunt U opslaan in het monumentale boekwerk „Jacht en Taal“, een rijke verzameling jacht- en jagerstermen en citaten, van de hand van Dr. A. G. J. Hermans. Een waardevol bezit en... een geschenk, dat hogelijk gewaardeerd wordt.

Prijs f 27,50

Vraagt Uw boekhandelaar

Uitgave van de KON. NED. BOEKDRUKKERIJ
H. A. M. ROELANTS te SCHIEDAM

indola N.V.

gevestigd te Rijswijk (Z.H.)

Uitgifte van

f 1.250.000,- 4% 15-JARIGE IN GEWONE AANDELEN CONVERTEERBARE OBLIGATIES,

in stukken van f 1000,- aan toonder, uitsluitend voor houders of kopers van claims.

Ondergetekende bericht dat de inschrijving op bovengenoemde uitgifte tot de koers van

100 pCt.

op

DINSDAG 20 MAART 1956

van des voorm. 9 tot des nam. 4 uur

zal openstaan bij haar kantoren te Rotterdam, Amsterdam, 's-Gravenhage en Rijswijk, op de voorwaarden van het prospectus d.d. 9 maart 1956.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten, alsmede, in beperkt aantal, jaarverslagen over 1954 en statuten der vennootschap zijn bij de kantoren van inschrijving verkrijgbaar.

ROTTERDAMSCH E BANK N.V.